

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

**TVORBA MULTIMEDIÁLNÍHO CD-ROMU NA TÉMA
„DECHOVÉ NÁSTROJE SYMFONICKÉHO ORCHESTRU“ SE
ZAMĚŘENÍM NA PŘÍČNOU FLÉTNU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Miriam Brahová

Učitelství hudební výchovy pro základní školy

Učitelství dějepisu pro základní školy

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Romana Feiferlíková, Ph.D.

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 27. dubna 2018

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi během vypracování diplomové práce byli oporou, poskytovali mi povzbuzení a rady. Zvláštní a veliké poděkování patří mé vedoucí práce Mgr. et Mgr. Romaně Feiferlíkové, Ph.D. za věnovaný čas a pomoc v průběhu zpracování diplomové práce. Děkuji své rodině a svým přátelům za trpělivost, podporu a modlitby v období psaní této práce.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

Obsah

Úvod.....	3
Teoretická část	4
1 Multimédia.....	4
1.1 Vymezení pojmu	4
1.2 Kompaktní disk.....	5
1.3 Multimédia ve vzdělávání	5
2 Zásady práce	8
2.1 Didaktické zásady pro práci s multimédií	8
2.1.1 Didaktické zásady pro práci s multimediálním CD-ROMem.....	8
2.2 Použité metody.....	9
Praktická část	11
3 Orchester.....	11
3.1 Historie vývoje nástrojového obsazení	11
3.2 Historie orchestru.....	12
3.3 Dělení a složení orchestru	13
3.4 Výběr orchestrálních skladatelů.....	14
4 Dechové nástroje.....	16
4.1 Z historie dechových nástrojů	16
4.2 Dělení dechových nástrojů.....	17
5 Příčná flétna	20
5.1 Historie.....	20
5.2 Stavba flétny.....	22
5.2.1 Theobald Böhm	24
5.3 Didaktické zásady	24
5.4 Metody výuky hry na příčnou flétnu.....	26
5.5 Postoj, správné držení a nátisk.....	27
5.6 Dech	29
5.6.1 Příklady dechových cvičení.....	30
Didaktická část.....	32
6 Multimediální CD-ROM.....	32
6.1 Cíle aktivit.....	33
6.2 Rozvoj klíčových kompetencí.....	34
7 Didaktické aktivity.....	37
7.1 Abeceda.....	37
7.1.1 Popis	37
7.1.2 Pravidla.....	38
7.1.3 Zhodnocení.....	38
7.2 Křížovka.....	39
7.2.1 Popis	39
7.2.2 Pravidla.....	39
7.3 Orchester.....	41
7.3.1 Popis	41
7.3.2 Pravidla.....	41
7.3.3 Zhodnocení.....	43
7.4 Osmisměrka.....	43
7.4.1 Popis	43
7.4.2 Pravidla.....	44
7.5 Popis hudebních nástrojů	45
7.5.1 Popis	45

7.5.2	Pravidla.....	46
7.5.3	Zhodnocení.....	46
7.6	Poslech (jednodušší/složitější).....	47
7.6.1	Popis.....	47
7.6.2	Pravidla.....	48
7.6.3	Zhodnocení.....	48
7.7	Puzzle.....	49
7.7.1	Popis.....	49
7.7.2	Pravidla.....	50
7.8	Rozházené noty.....	50
7.8.1	Popis.....	51
7.8.2	Pravidla.....	51
7.8.3	Zhodnocení.....	51
7.9	Skladba a emoce.....	52
7.9.1	Popis.....	52
7.9.2	Pravidla.....	53
7.10	Ztracené nástroje.....	53
7.10.1	Popis.....	54
7.10.2	Pravidla.....	54
7.10.3	Zhodnocení.....	55
7.11	Doplňující aktivity.....	55
7.11.1	Koncert.....	56
7.11.2	Muzikanti – Workshop.....	56
7.11.3	Příčná flétna.....	57
7.11.3.1	Pravidla.....	58
7.11.4	Staň se skladatelem.....	58
7.11.4.1	Popis.....	59
7.11.4.2	Pravidla.....	59
7.11.4.3	Zhodnocení.....	60
7.12	Návrhy pracovních listů.....	60
	Závěr.....	66
	Resumé.....	67
	Seznam literatury.....	68
	Seznam obrázků.....	72
	Seznam příloh.....	73
	Přílohy.....	I

Úvod

Tato práce se zabývá tvorbou hudebně výchovného multimediálního CD (dále jen MMCDR) na téma Dechové nástroje symfonického orchestru se zaměřením na příčnou flétnu. Největší pozornost je tudíž věnována především symfonickému orchestru (jeho historii i druhy orchestrů), dechovým nástrojům a příčné flétně. Předložená práce se dělí na tři části: teoretickou, praktickou a didaktickou. První část je věnována multimédiím, autorka vysvětluje tento pojem, nastiňuje problematiku multimédií ve vzdělávání a zmiňuje některé zásady pro práci s multimédií, které jsou opřeny i o vytvořené aktivity. Druhá část se zabývá teorií symfonického orchestru, dechových nástrojů a příčné flétny. Autorka se zde věnuje i dechu, protože dech má pro hraní na flétnu veliký význam. Flétnista se musí učit správně nadechovat a s dechem hospodařit. Třetí část se zabývá tvorbou MMCDR a popisuje jednotlivé aktivity, jež vznikaly jako výukový materiál pro hodiny hudební výchovy.

Paralelně se vznikem diplomové práce bylo tedy vytvořeno MMCDR, na němž jsou nahrány obrázky, různé hry, pracovní listy apod. MMCDR lze použít k procvičování témat a také k vyzkoušení získaných informací zábavnou formou. Obsah je zpracován v lehce dostupných počítačových programech: Microsoft Office, Audacity.

Autorka už při psaní své bakalářské práce vytvořila CD, na kterém byla sama interpretkou několika písní. Podobný záměr měla také v případě diplomové práce. Hlavním důvodem bylo předložit materiál, jenž by se mohl použít při výuce hudební výchovy na druhém stupni základní školy. Vyjma toho si autorka uvědomuje, že při výuce je důležité nejenom informace žákům srozumitelně předávat, ale rovněž je různými způsoby motivovat. Předložená práce a příložené MMCDR se snaží uvedené požadavky splnit.

Hlavním cílem diplomové práce je vytvořit multimediální CD. Dalšími cíli je blíže seznámit čtenáře se symfonickým orchestrem a s jedním z dechových nástrojů, a to příčnou flétnou. V neposlední řadě se autorka snaží inspirovat pedagogy k užívání vzniklého materiálu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Multimédia

Dynamický rozvoj digitálních médií v současné společnosti poskytuje nové možnosti v oblasti vzdělávání. Multimédia jsou běžně používaným pojmem. Vzdělávání se díky multimédiím stává dostupným bez ohledu na to, na jaké úrovni probíhá komunikační proces. Kapacita a možnosti virtuálního výukového prostoru jsou prakticky neomezené. Multimediální aplikace nabízejí řadu možností také v procesu výuky hudební výchovy. Tato práce je příspěvkem v hledání nových cest, jak vybavit žáky hudební gramotností a zvýšit žákovy klíčové kompetence.¹

1.1 Vymezení pojmu

Co jsou multimédia? V dnešním slova smyslu můžeme pojem média definovat jako integraci textu, obrázků, grafiky, zvuku, animace a videa za účelem zprostředkování informací. Ve svém prvotním významu označuje multimédium právě toto spojení několika různých médií v jednom prostředku přenášejícím informaci. Vivi Lasch hovoří o médiích jako o směsici různých médií, jež vidíme všude kolem sebe.² Tato definice je více obecná, přidrží se etymologickému významu a nemusí se vztahovat na počítač a programy jím vytvořené. Pro multimédia v kontextu počítačové kultury používá V. Lasch spíše výraz *multimediální program*. Velmi důležité specifikum multimediálních aplikací vytvářených prostřednictvím počítačového softwaru je, že žádné dílčí médium nemusí mít převahu a všechny jeho složky – obraz, text, zvuk atd. mohou přispět k celkovému porozumění a efektu multimediální zkušenosti.³ Při jejich použití na počítači musí být uživateli umožněno, aby se zúčastnil tohoto zprostředkování interaktivně, to znamená, aby měl možnost zasáhnout do multimediálního programu. Právě na prvek interakce upozorňuje Peter Sokolowski – Zuzana Šedivá (1994) ve svém pojetí.⁴

Pro hudební zaměření je podstatné pojetí multimédií v oblasti umění. Historií pojmu multimédií v kontextu hudby se zabývá Martin Flašar a ve své práci uvádí komplexní

¹ BRUN, R. *Média a multimédia v pedagogické praxi*, s. 73.

² MAŠEK, J., SLOBODA, Z., ZIKMUNDOVÁ, V. a kol. *Mediální pedagogika v teorii a praxi: sborník příspěvků z mezinárodní konference o mediální výchově a pedagogice*, s. 131.

³ POLÁKOVÁ, E. *Mediální kompetence: Úvod do problematiky mediálních kompetencí*, s. 22.

⁴ LEWIS, CH. *Multimédia*, s. 11–12.

definici: „Multimédium je typ média složeného z autonomních médií, která v rámci vymezeného celku získávají nový význam. Za médium se v této definici považuje jakýkoliv prostředek vyjádření ať už uměleckého, či informačního. Multimédia slučují více forem uměleckého vyjádření, uspokojují vnímatele na více sensorických úrovních, a tím odpovídají naší každodenní zkušenosti vnímání přirozeného světa.“⁵

1.2 Kompaktní disk

Cílem této práce byla tvorba multimediálního CD, a proto se ještě zmíním o kompaktních discích i přes to, že seznam možných multimédií by byl daleko delší. Multimédium je nosič textových, zvukových, obrazových a jiných informací, jenž umožňuje uživateli interaktivně vstupovat do jednotlivých bloků různým, individuálně volitelným, způsobem.⁶

Jednou z forem možnosti použití aplikace mediální výchovy v procesu výuky je využití kompaktního disku. Toto zařízení umožňuje interaktivní formu zapojení žáka v procesu výuky, zároveň respektuje žákovo tempo a jeho individuální odlišnosti. Kompaktní disk se hovorově označuje jako CD a jedná se o optický disk určený pro ukládání digitálních dat. Data jsou uložena ve stopě, která je podobně jako u gramofonových desek vedena od středu spirálovitě směrem k okraji. Stopa může obsahovat digitální zvukovou nahrávku (tzv. audio CD) nebo počítačem čitelná data CD-ROM, obsahující text i obrázky. Při přehrávání se od povrchu rotujícího disku odráží laserový paprsek a světelné záblesky se převádí zpět na data. Disky se přehráváním neničí, protože se jejich povrchu kvůli snímání informace nic nedotýká.

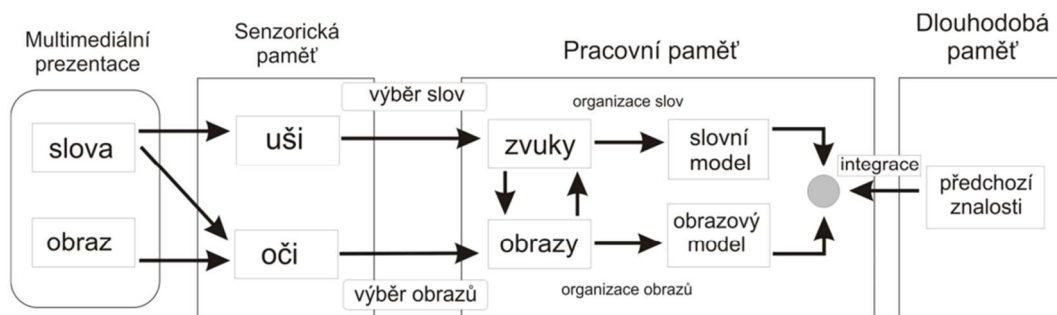
1.3 Multimédia ve vzdělávání

Z hlediska vzdělávání je třeba zjišťovat, do jaké míry jednotlivé multimediální komponenty, jako jsou grafika, zvuk či video, přispívají k učení. Učením za pomoci multimédií se řadu let věnuje americký psycholog Richard Mayer. A svou pozornost zaměřuje právě na efektivitu učebního procesu. Hledá odpovědi na otázky, proč využívat ve výuce multimediální, hypermediální a interaktivní prvky, jak je žáci vnímají nebo jakým způsobem je zpracovávají atd. Při svých výzkumech došel například k tomu, že se „*studenti*

⁵ FLAŠAR, M., HORÁKOVÁ, J., MACEK, P. a kol. *Umění a nová média*, s. 36; 188.

⁶ POLÁKOVÁ, E. *Mediální kompetence: Úvod do problematiky mediálních kompetencí*, s. 22.

*učí lépe a mají hlubší znalosti z dobře navržené multimediální prezentace než z tradičního verbálního podání, včetně lepšího výkonu v testech a v řešení problému.*⁷

Obrázek 1: Model kognitivního procesu multimediálního učení (R. Mayer, 2001), přeložil a překreslil (J. Krotký, 2015).⁸

V modelu multimediálního učení jsou demonstrovány jednotlivé kroky vedoucí ke zpracování informací. Multimediální obsah rozdělený na dva informační kanály – verbální a vizuální – student vnímá a zpracovává sensorickou pamětí. Receptory pro tyto vjemy jsou uši a oči. Výběry ze sensorické paměti jsou zpracovány pamětí pracovní (operační), jež uchovává informace nejen z oné paměti sensorické, ale také z informace vybavované z paměti dlouhodobé. Se získanými informacemi se následně provádějí potřebné mentální operace.⁹ Dochází zde k organizaci slov a obrazů, vytváření modelů a důležité integraci s předchozími znalostmi uchovanými v dlouhodobé paměti. „*Jakmile je výsledek učení sestaven, je uložen v dlouhodobé paměti pro budoucí využití. Dojde-li k aktivnímu učení, výsledek je indexován v této dlouhodobé paměti způsobem, který umožňuje studentovi jej dále používat a řešit problémy.*“¹⁰

Učební programy na multimediálním základě skýtají celou řadu výhod, jež jsou dány možnostmi:

- interaktivního zásahu do průběhu výuky, což umožňuje nejen určit individuální tempo, např. počet opakování přizpůsobený potřebě žáka, ale i volbu postupů, jako vynechání některých méně důležitých sekvencí
- vizualizace umožňující nejen rychlejší dosažení dílčích úspěchů výuky, ale též zkrácení celkové doby učebního procesu

⁷ STEMLER, L. K. *Educational Characteristics of Multimedia: A Literature Review*, s. 339–359.

⁸ KROTKÝ, J. *Nové formy tvorby multimediálních učebnic*, s. 25–27.

⁹ PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*, s. 22.

¹⁰ MAYER, R. E. *Multimedia Learning*, s. 6.

- individuální výuky v hodině, a tím snížení nákladů, např. při učení slovíček cizího jazyka, jsou na obrazovce jednotlivá slova napsána, znázorněna graficky a zvukovým zařízením správně vyslovena
- simulace výsledků určitých procesů.¹¹

V krátkosti se pozastavím u negativní stránky multimédií. I přesto, že výukové programy na multimédiích mají řadu výhod, multimédia vedou k menšímu používání mozku, čímž jeho výkon postupně klesá. Dalšími negativy multimédií jsou například ovlivňování lidského myšlení, vůle, emocí i sociálního chování.¹²

U žáků mohou multimédia ovlivňovat výkony ve škole. Příkladem je výzkum, ve kterém se učitelé shodují, že žáci vlastníci herní konzoli mají výrazné problémy s učením a také jsou horšími čtenáři. Čtenářský výkon je ovlivněn právě časem, jež žáci stráví na herní konzoli a který jim zbyde na procvičování čtení.¹³

Média jsou v současnosti neodmyslitelnou částí našeho života. Smyslem tedy není je odsunout, ale naučit se s nimi rozumně nakládat. Právě takový přístup by měli zaujímat mimo jiné učitelé.¹⁴

¹¹ SOKOLOWSKY, P., ŠEDIVÁ, Z. *Multimédia: současnost budoucnosti*, s. 15–19.

¹² SPITZER, M. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*, s. 289.

¹³ Tamtéž, s. 174–175.

¹⁴ Tamtéž, s. 266.

2 Zásady práce

2.1 Didaktické zásady pro práci s multimédií

Práce s multimédií byla do RVP pro základní školy a gymnázia začleněna v podobě tzv. průřezového tématu, které je realizováno nejčastěji integrací do jednotlivých vzdělávacích oborů či vyučovacích předmětů, případně v kombinaci s projekty. Vzdělávací obsah průřezového tématu je zaměřen na rozvíjení receptivních a produktivních dovedností žáků.¹⁵

Myšlenka zapojení vícesmyslové edukace do výuky však není nová, již Jan Amos Komenský o tomto tématu hovoří ve své Velké didaktice: „*Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věci viditelné zraky, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmatu; a může-li něco být vnímáno najednou více smysly, budiž to předváděno více smyslům.*“¹⁶

Didaktika pochází z řeckého slova „didaskhein“, které znamená učit se, vyučovat. J. A. Komenský jako první přinesl tento pohled a jeho pojetí zahrnovalo celou teorii vzdělávání. V dnešním slova smyslu se pojem didaktika zúžil na teorii vyučování. Didaktické zásady jsou obecným doporučením, jež mohou učiteli při výuce pomoci dosáhnout maximální efektivity a účinnosti.¹⁷

2.1.1 Didaktické zásady pro práci s multimediálním CD-ROMem

Při tvorbě obsahu MMCDR autorka práce vycházela z několika klíčových didaktických zásad. Z hlediska práce s multimédií je stěžejní pravidlo individuálního přístupu. Použití MMCDR umožňuje respektování osobnostních odlišností žáků. Díky použití MMCDR mohou žáci pracovat ve svém tempu, vracet se k tomu, co potřebují více procvičit.¹⁸

¹⁵ LABISCHOVÁ, D. *Didaktika mediální výchovy*, s. 10–11; 32.

¹⁶ MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*, s. 76.

¹⁷ POLÁKOVÁ, E. *Mediálně kompetence: Úvod do problematiky mediálních kompetencí*, s. 10–11.

¹⁸ ZORMANOVÁ, L. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*, s. 63–66.

Další oblastí vztahující se k práci s multimédií je zásada emocionálnosti. Využití MMCDR umožňuje učivo zpracovat hravou a zábavnou formou, a tak celkově přispívá k pozitivnímu klimatu třídy a podporuje aktivitu žáků.¹⁹

Využití MMCDR umožňuje propojit teorii s praxí. Jednou z uvedených aktivit je vytvoření hudební ukázky. Při této činnosti si žáci mohou sami vyzkoušet, jak vznikají jednotlivé hudební stopy, jak se dají upravovat, čímž se setkávají s reálnou tvorbou hudebních ukázek. Další z navrhovaných činností je rovněž společná návštěva koncertu, kde žáci mohou vidět jednotlivé hudební nástroje a uspořádání symfonického orchestru.

Při sestavování MMCDR vycházela autorka práce z rámcového vzdělávacího programu (RVP) a školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP) a jednotlivé aktivity díky tomu splňují zásadu přiměřenosti. Některé části jsou použitelné pro celý druhý stupeň ZŠ, jiné jsou zacílené na konkrétní ročníky vzdělávaných žáků.

Práce s multimédií podporuje zásadu názornosti. Žáci mohou učivo zpracovávat více smysly a mít přímý styk s hudební tematikou.²⁰

Obsah MMCDR byl vytvořen na základě nejmodernějších poznatků z teorie hudby a hudebních nástrojů, zahrnuje též ukázky hudebních děl. Vychází přitom ze zásady vědeckosti. V některých aktivitách jsou žáci vedeni ke kooperaci. Po dokončení aktivit následuje závěrečné hodnocení, při němž žáci získávají zpětnou vazbu o zpracování svých projektu. Kantoři tak mohou nahlédnout do úrovně pochopení a zpracování dané vyučované látky.

Vzhledem k tomu, že se MMCDR využívá napříč ročníky druhého stupně ZŠ, napomáhá k pevnému a trvalému osvojení učiva.

2.2 Použité metody

Po zvolení tématu byla zahájena metoda literární rešerše, kdy byly vyhledávány a shromažďovány zdroje pro zpracování teoretické a praktické části. Následně proběhla analýza literárních děl, třídění a vybírání informací pro již zmíněné části.

Cílem diplomové práce bylo vytvořit MMCDR. Nejdříve autorka shromažďovala různé materiály k danému tématu (obrázky, nahrávky, notové zápisy), postupně sestavila

¹⁹ ZORMANOVÁ, L. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*, s. 10–11; 32–33.

²⁰ Tamtéž, s. 10–11; 32–33.

jednotlivé úkoly (nejdříve v Microsoft Word a Excel, později je převedla do formátu PDF) a zkoušela je při své praxi. Všechny vytvořené dokumenty, nahrávky, obrázky se sumarizovali do jednotlivých složek, které byly vypáleny na CD.

Záměrem práce taktéž bylo, aby se veškeré aktivity opíraly o kompetence z RVP. MMCDR tedy vzniklo především pro praktické využití při výuce, jednotlivé úkoly obsahují metody motivační, expoziční, evaluační a diagnostické.

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část je členěna na tři větší teoretické celky, z nichž z větší části vycházejí vytvořené navrhované činnosti. První se zabývá orchestrem, jeho historií, dělením, složením a vývojem jeho nástrojového obsazení. Druhá část popisuje dechové nástroje. Krátce představuje jejich historii a dále se zabývá dělením dechových nástrojů. Poslední část se blíže zabývá příčnou flétnou, která je jedním z dechových nástrojů. Čtenář se zde dozví něco málo o její historii a stavbě. Samostatná kapitola je věnována Theobaldovi Böhmovi, byl jedním z hlavních reformátorů stavby příčné flétny a dechových nástrojů. Mezi další podkapitoly, tvořící třetí část patří kapitola zabývající se didaktickými zásady pro hru na příčnou flétnu, metody výuky, ale také se pozastavuje i u postoje, držení flétny, nátisku a dechových cvičení.

3 Orchester

3.1 Historie vývoje nástrojového obsazení

Ve středověku a renesanci převládala spíše vokální hudba. Až Giovanni Gabrielli přiřadil k hlasům určité nástroje a od té doby se barva zvuku stávala stále více součástí kompozice. V polovině 17. století se se začal prosazovat orchestr s bohatší složkou smyčců. V barokním orchestru se vyskytovaly dvě složky, a to generálbas a melodické nástroje. Mezi nástroje, jež hrály generálbas, patřily varhany, loutna, violoncello, fagot. Do melodických nástrojů byly zařazeny housle, flétna a další.²¹

Ve druhé polovině 18. století se vyvinul klasicistní orchestr, jehož čtyřhlasý smyčcový zvuk a zdvojení dřevěného dechového nástroje se později staly pravidlem. Ke konci 18. století se připojily další nástroje, jako například kotle, trubky, pozouny, lesní rohy atd. V romantismu orchestr silně narůstal, a to hlavně v žestích.²²

„Ve 20. století narůstá především skupina bicích. Dnes se obsazení řídí podle skladatele.“²³

²¹ MICHELS, U. *Encyklopedický atlas hudby*, s. 65.

²² Tamtéž, s. 65.

²³ Tamtéž, s. 65.

3.2 Historie orchestru

Pod tímto pojmem se rozumí větší soubor instrumentalistů, jenž má skupinové obsazení hlasů. Skupinové obsazení vyžaduje podřízení jedinců například až do převzetí stejných hracích technik.²⁴

Původně výraz ve starověkém Řecku a Římě vyjadřoval kruhový prostor amfiteátru, později místo těsně před jevištěm. Ve středověku pojem vymizel a objevuje se až v období renesance, kde se takto označovalo místo těsně před jevištěm. V průběhu 17. století se právě ona lokalita stává oblíbeným prostorem, kde bývají usazeni hudebníci.²⁵ Označení vztahující se na samotné těleso existuje od 18. století.²⁶

Orchestr začal vznikat, když na konci 16. století začali skladatelé rozlišovat zvukové kvality jednotlivých nástrojů a ve skladbách předepisovali přesné nástrojové obsazení. Orchester se v danou dobu uplatňoval hlavně v divadle. Základem byly strunné nástroje: housle, violy da gamba a cembalo. K nim pak byly přidány některé dechové nástroje: zobcové flétny, fagot a výjimečně pozouny a trubky. V orchestru byly poměrně krátký čas zastoupeny též drnkací nástroje, především loutna, která měla doprovodnou i basovou úlohu. Jednotlivé dechové nástroje měly samostatnou funkci, tedy např. každá trubka měla svůj part. Smyčcové nástroje byly několikrát obsazovány, to znamená, že jeden part pro sekci smyčců byl hrán více nástroji.²⁷

Obrázek 2: Viola da gamba

V 18. století nastal rozkvět orchestru. Tehdy začal především účinkovat na koncertech namísto divadel. Změnilo se složení, což znamená, že například zobcovou flétnu nahradila příčná flétna a zvuk orchestru se obohatil rovněž o další dechové nástroje jako třeba o hoboje a lesní rohy, později o klarinet a trubky. Další novinky proběhly i v sekci smyčcových nástrojů, kdy violy da gamba byly nahrazeny violami, kontrabasy a violoncelly. V romantismu bylo úkolem hudebního skladatele vytvořit typické národní umění a vylíčit v něm vysněné a pohádkové postavy. Uvedené požadavky mohl lépe splnit rozšířený

²⁴ MICHELIS, U. *Encyklopedický atlas hudby*, s. 65.

²⁵ ŠILEROVÁ, L. *Organizační a ekonomické aspekty fungování symfonických orchestrů ČR*, s. 20.

²⁶ MICHELIS, U. *Encyklopedický atlas hudby*, s. 65.

²⁷ KLEMENT, M., KADLEC, M. *Hudební nástroje*, s. 158–159.

orchestr, který byl obohacený o další dechové a bicí nástroje sloužící především k zvukomalebným účelům. Orchestry mívaly osmdesát i více členů.²⁸

3.3 Dělení a složení orchestru

Orchestr se dělí podle různých kritérií, zde však jsou představeny pouze dvě kritéria. Prvním je dělení podle obsazení na symfonický, dechový, žesťový a smyčcový. Druhé kritérium dělí orchestr podle toho, pro jakou je příležitost. Z toho vyplývá, že máme například orchestr chrámový, operní, rozhlasový, lázeňský, cirkusový, vojenský apod.²⁹

Složení symfonického orchestru záleží na typu hudebního díla, proto není vždy stejné. Například v klasicismu se symfonie psaly pro tzv. malý orchestr, jehož základem byl soubor smyčcových nástrojů. Tento soubor obsahoval první a druhé housle, violu, violoncello a kontrabas. Do dechové sekce v klasicistním orchestru patřily příčná flétna, hoboj, fagot a lesní roh, později byla rozšířena ještě o klarinet, pozoun a trubku. Celý orchestr byl obohacen rovněž o tympány.

Oproti tomu v romantismu tvořili skladatelé s velkou oblibou symfonie pro tzv. velký orchestr, který má jádro klasicistního malého orchestru, ovšem skupina dřevěných nástrojů byla rozšířena o třetího hráče. Třetí flétnista tedy hraje na pikolu, třetí klarinetista na basový klarinet, třetí fagotista na kontrafagot a hobojsista na anglický roh. Zároveň se i zvyšuje počet žesťových nástrojů, které jsou posíleny o jednu tubu. Rozšířena byla i bicí sekce, kde se kromě tympánů používají činely, triangl, zvonkohra, malý buben, velký buben, xylofon a mnoho dalších. Počet hudebníků se řídí podle rozpisu nástrojů v partituře.³⁰

Dirigent, jenž stojí v čele každého orchestru, určuje, na kterém místě mají jednotliví hudebníci a skupiny symfonického orchestru sedět. Má na starost také nastudování díla a jeho následné řízení na koncertě.^{31,32}

Základem moderního symfonického orchestru jsou smyčce, dřeva, žesť a bicí. Mezi smyčcové nástroje obvykle patří 16 prvních houslí, 14 druhých houslí, 12 viol, 10 violoncell a 8 kontrabasů. Do sekce dřev je zařazena pikola, 2 příčné flétny, 2 hoboje, 2 klarinety, 2 fagoty, (někdy anglický roh), Es klarinet, basový klarinet a kontrafagot. Dalšími nástroji jsou

²⁸ MICHELS, U. *Encyklopedický atlas hudby*, s. 65.

²⁹ Tamtéž, s. 65.

³⁰ BÄR, F. P. *Hudební nástroje*, s. 30.

³¹ KLEMENT, M., KADLEC, M. *Hudební nástroje*, s. 161.

³² BÄR, F. P. *Hudební nástroje*, s. 31.

6 lesních rohů, 4 trubky, 4 pozouny a tuba. Tyto instrumenty se řadí mezi tzv. žesťové. Jako poslední skupinou jsou bicí nástroje, mezi něž patří 4 tympany, velký buben, malý buben, triangel a činely. K těmto nástrojům je někdy přidán klavír, saxofon, 1–2 harfy nebo varhany a celá řada bicích, jako například zvonkohra, celesta, zvony a další.^{33,34,35}

Nejčastější uspořádání orchestru vidíte na obrázku, nazývá se „americký pořádek“³⁶ a je patrné z obrázku 3.

Obrázek 3: Nejčastější uspořádání orchestru (americký pořádek)

3.4 Výběr orchestrálních skladatelů

V této podkapitole jsou vypsáni vybraní skladatelé, kteří komponovali pro orchestr. U každého je zmíněna jedna až dvě skladby. Skladatelé jsou seřazeni podle období, v nichž žili.

Seznam těchto skladatelů a jejich děl může sloužit i jako inspirace pro učitele v didaktické části diplomové práce. Díla učitelé mohou pustit při plnění aktivity složitějšího poslechu, což je jeden z připravených úkolů.

³³ BÄR, F. P. *Hudební nástroje*, s. 30.

³⁴ KLEMENT, M., KADLEC, M. *Hudební nástroje*, s. 160.

³⁵ MICHELS, U. *Encyklopedický atlas hudby*, s. 65.

³⁶ BÄR, F. P. *Hudební nástroje*, s. 31.

Tabulka 1: Výběr orchestrálních skladatelů

Jméno skladatele	Období	Dílo
C. Monteverdi	1567–1643	Orfeus
A. Vivaldi	1678–1741	Čtvero ročních dob
J. S. Bach	1685–1750	Braniborské koncerty, Magnificat
G. F. Händel	1685–1759	Vodní hudba
J. Haydn	1732–1809	S úderem kotlů (Symfonie č. 94 G dur)
W. A. Mozart	1756–1791	Requiem
L. van Beethoven	1770–1827	Symfonie č. 5 „Osudová“
B. Smetana	1824–1884	Má vlast
J. Strauss mladší	1825–1899	Na krásném modrém Dunaji
A. Dvořák	1841–1904	Z nového světa (9. symfonie)
N. A. Rimskij-Korsakov	1844–1908	Šeherezáda
L. Janáček	1854–1928	Sinfonietta
D. Šostakovič	1906–1975	Symfonie č. 7, h moll „Leningradská“, Waltz no. 2

4 Dechové nástroje

Následující část je věnována bližšímu seznámení s dechovými nástroji, nejdříve je stručně představena jejich historie a poté jejich dělení.

4.1 Z historie dechových nástrojů

Dechové nástroje tvoří samostatnou a velmi bohatou skupinu. Nejstarší podoby dechových nástrojů byly tvořeny z materiálů, jako jsou lastury, zbytky kostí, rohy zvířat, keramika, kov atp. Archeologické vykopávky v různých koutech světa zajistily poznatky o nástrojích starých několik desítek tisíc let. Například v baskických Pyrenejích byla nalezena flétna z kosti, jejíž věk je odhadován na 22 tisíc let.³⁷ O nejstarších hudebních nástrojích informují nálezy nástrojů samých, tak také malířské či sochařské práce a dochované dobové texty. Nicméně první odbornější práce zabývající se hudebními nástroji pochází až ze 16. století.³⁸

Dechové nástroje dělíme na dřevěné a žest'ové. Toto rozlišení můžeme použít ve všech vývojových obdobích, dokonce i pro nástroje doby pravěku a starověku.

Pravěké a starověké dřevěné nástroje lze dále rozlišovat na hranové a jazýčkové. Již starší doba kamenná znala jednotónové píšťaly, jednalo se o předchůdce pozdějších fléten, na které se foukalo přes hranu. Tyto píšťaly byly z kostí i ze dřeva. Vícetónovou podobu píšťal představuje kupříkladu tzv. Panova flétna (obrázek 4), což je několik jednotónových píšťal různých velikostí připevněných k sobě. Uvedený princip je později využíván také pro varhany.³⁹ Dále se objevují nástroje s navrtnými dírkami, prapůvodní zobcové flétny byly nalezeny třeba ve starověké Asii. Jazýčkové nástroje ve starověku pocházejí například z oblasti Egypta, jde o předchůdce dnešního klarinetu, tzv. arghúl (obrázek 5), jenž se v africké zemi dodnes na venkově používá.⁴⁰

Obrázek 4: Panova flétna

³⁷ OLING, B., WALLISCH, H. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, s. 75–76.

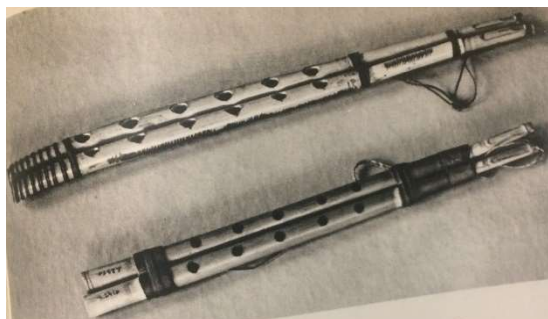
³⁸ Tamtéž, s. 77.

³⁹ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*, s. 14.

⁴⁰ Tamtéž, s. 16.

Pravěké nástroje, které bychom dnes mohli zařadit do sekce žest'ových, často pocházely ze zvířecích rohů a klů. Doba bronzová přinesla snahy o napodobení těchto nástrojů pomocí kovů. Jedním z nejstarších typů kovového rohu je tzv. lur (na obrázku 6) a pochází právě z doby bronzové.

Středověk, období zhruba do poloviny 17. století, ve svém počátku nezaznamenal příliš velký skok ve vývoji dechových nástrojů, nicméně v této době je např. ve Francii od 11. století doložen vývoj u zobcové flétny. V 17. století jsou však dechové nástroje na prahu novověkých typů. Kolem italské a francouzské opery začínají vznikat první větší orchestry, v dějinách hudebních nástrojů je možné tedy hovořit o novověku. Od této doby se dechové dřevěné i žest'ové nástroje rychle vyvíjejí k dokonalosti.⁴¹

Obrázek 5: Arghúl

Obrázek 6: Lur

4.2 Dělení dechových nástrojů

Dechové nástroje lze dělit podle několika kritérií, jež budou v následujícím textu uvedeny. Přehled je doplněn o obrázky instrumentů, s nimiž se pracuje v didaktické části této práce.

Různá dělení dechových nástrojů:

1. Dechové nástroje se dělí na dvě základní skupiny:
 - a. dřevěné dechové nástroje (dřeva), kam patří flétny, hoboje, klarinety, saxofony, fagoty,

⁴¹ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*, s. 21.

- b. žesťové retné nástroje (žestě, plechy), sem lze zařadit lesní roh (horna), trubku, trombon (pozoun), tubu.⁴²
2. Podle způsobu tvoření tónu jsou děleny na:
 - a. ústní, kde tón vzniká tím, že je vzduch z výdechu veden na hranu otvoru. Sem patří příčná flétna a pikola,
 - b. jazýčkové, do této skupiny spadá klarinet, basový klarinet, saxofon, hoboj, anglický roh, fagot, kontrafagot, při hraní vzniká tón rozechvěním plátku nebo dvojplátku,
 - c. nátrubkové, u těchto hudebních nástrojů se nasazuje nátrubek přímo na rty, díky nimž se tvoří tón. Patří sem trubka, lesní roh, trombon, basový trombon, tuba.⁴³
 3. Dechové nástroje je možné rozčlenit také podle tónového rozsahu na vyšší, střední a nižší. K vyšším řadíme například pikolu, trubku, flétnu atd. Do skupiny středních dechových nástrojů spadá např. altová flétna, lesní roh, anglický roh, altový klarinet další. Konečně mezi nižšími je možné nalézt kontrafagot, barytonový saxofon, pozoun nebo tuba.⁴⁴
 4. Další dělení je podle funkce hudebních nástrojů:
 - a. melodické, kam z dřevěných nástrojů patří kupříkladu flétna, pikola, klarinet, saxofon, fagot a ze žesťových pak křídlovka či trubka,
 - b. doprovodné, které se dále dělí na harmonické a basové. Do harmonických patří například lesní roh a do basových basová a kontrabasová tuba.⁴⁵

⁴² HYBLER, M. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: se zřetelem k jejich novým technickým možnostem*, s. 20.

⁴³ HYBLER, M. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: se zřetelem k jejich novým technickým možnostem*, s. 20.

⁴⁴ Tamtéž, s. 20.

⁴⁵ Tamtéž, s. 20.

Obrázek 7: Výběr dechových nástrojů

5 Příčná flétna

V této kapitole je krátce nastíněna historie příčné flétny, popis tohoto hudebního nástroje a vybraní skladatelé, kteří pro flétnu komponovali.

„*Pojmenování flétna je z latinského slova flatus, které znamená vanutí, dech, dutí.*“⁴⁶

Příčná flétna je nejstarším bezplátkovým dechovým hudebním nástrojem. Původně byla příčná píšťala pastýřským nástrojem. V symfonickém orchestru je kromě pikoly nejvýše znějící nástroj ve skupině dechových nástrojů.

Flétna je jedním z nejdokonalejších a nejkrásnějších dechových nástrojů. Má dobrou mechaniku, která umožňuje velké skoky, výbornou chromatiku, hbité staccato a rychlost rozložených akordů a stupnic. Mezi nedostatky patří menší dynamická škála, obtížněji znějící tóny ve spodním rejstříku a nevelký manipulační prostor při intonaci ve vysoké poloze. Pro tóny příčné flétny jsou charakteristické dechové šumy, jež hráč při hře tónů spoluvytváří.⁴⁷ Vzduch je veden na ostrou hranu retného otvoru a je rozechvíván v nitru ozvučné trubice nástroje. I přesto, že se flétna vyráběla i ze slonoviny a v 19. století v Paříži rovněž z broušeného skla, stále je řazena mezi dřevěné dechové nástroje. Dnes se používá Böhmová flétna, která je z kovu.^{48,49}

5.1 Historie

Archeologické výzkumy dokládají, že při opracovávání přírodních materiálů a výrobě nástrojů k práci a lovu se zároveň objevují hudební nástroje. Vedle primitivních bicích instrumentů se jedná o flétny, a to podélného i příčného typu. Archeologové například v jeskyni Pekárna nedaleko Dolních Věstonic našli mimo jiné píšťalky ze sobích kostí pocházející z mladší doby kamenné.

Pojmenování již zmíněných dvou základních typů fléten je odvozeno od jejího držení. Oba způsoby hry fungovaly současně. Dříve byly flétny nejčastěji vyráběny

⁴⁶ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁴⁷ HYBLER, M. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: se zřetelem k jejich novým technickým možnostem*, s. 27.

⁴⁸ OLING, B., WALLISCH, H. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, s. 83.

⁴⁹ BÄR, F. P. *Hudební nástroje*, s. 11.

z opracovatelných dřevin, dutých rostlin a rákosu. Používaly se jednotónové píšťalky, ale i píšťalky, do nichž byly navrtány dírky.^{50, 51}

Nejstarší doklady příčné flétny se nacházejí v Asii, kde již byly známy před třemi tisíci lety. Zmínky o jejich existenci nalezneme i ve starověkém Egyptě.⁵² „*U Egyptanů byla flétna ve velké úctě a vážnosti, obestřena různými pověstmi, z nichž jedna praví, že vynálezcem flétny byl sám bůh Osiris. Ve starém Egyptě byla známa, kromě jiných, flétna rovná, držaná kolmo ke rtům hráče, zvaná mem (pravděpodobně předchůdce zobcové flétny, hobojů a klarinetů), a flétna zvaná sebi, na niž bylo hráno po způsobu nynější příčné, která se patrně z ní vývojem dlouhých věků vyvinula.*“⁵³ Flétna však neměla náustek, ale foukalo se do ní otvorem, který se nacházel na horní straně trubce. V Evropě se v hudbě objevuje už ve 12. století, dokladem je obraz v knize abatyše z Landsbergu *Hortus deliciarum*.⁵⁴

Jak už bylo uvedeno výše, středověk znamenal pro dějiny hudebních nástrojů stagnaci. Tehdejší hospodářský vývoj, jež měla v rukou římská církev, směřoval hlavně k hudbě vokální. Nicméně už v tomto období měla příčná flétna šest dírek a válcovou rouru.⁵⁵

„*Až do období renesance nebylo rozdílu mezi hudbou vokální a instrumentální. Hudba byla psána pro několik hlasů a záleželo na interpretech, zda budou hlasy hrát, nebo zpívat. Aby bylo možné hrát na nástroje party určené všem druhům hlasů od sopránu po bas, stavěla se zobcová flétna v celých rodinách a jednotlivé nástroje se rozlišovaly podle stavby na flétny diskantové, sopránové, altové, tenorové, basové a kontrabasové. V tomto období byla častěji používána flétna podélná nežli příčná.*“⁵⁶

Instrumentální hudba se od vokální oddělila v baroku, a tak byly jednotlivé party psány pro určitý nástroj. Flétna se již stala koncertním nástrojem. V 18. století dochází ke společenským změnám a mění se hudební vkus. Dále se formuje nové obsazení orchestrů a zobcová flétna byla vytlačována z hudební praxe působením vynikajících hráčů na příčnou flétnu (proti zobcové flétně má velké dynamické, technické, barevné i intonační možnosti).

⁵⁰ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*, s. 23.

⁵¹ OLING, B., WALLISCH, H. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, s. 83.

⁵² Tamtéž, s. 83.

⁵³ BOK, J., ČERNÝ, R. *Škola hry na flétnu*, s. 7.

⁵⁴ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*, s. 23.

⁵⁵ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁵⁶ Tamtéž, s. 51.

Hlavní vývoj prodělala flétna v novověku. Její zdokonalování a opravy vedly k tomu, že koncem 18. století byly rozlišovány tři typy fléten, a to typ anglický, německý a francouzský. Změny vedly ke zlepšení intonace a tónu.⁵⁷

5.2 Stavba flétny

Původně se příčná flétna skládala z jednoho kusu dřeva, později však byla třídílná a měla pouze jednu klapku. Od doby Johanna Sebastiana Bacha se používala často v orchestru. Nároky na její mohutnost zvuku se stále zvyšovaly, a tak se flétnisté začali zabývat její konstrukcí.⁵⁸

Obrázek 8: Příčná flétna v pouzdře

V této souvislosti je nutné zmínit Johanna Joachima Quantze, jenž v 18. století patřil k nejslavnějším flétnistům. Jeho žákem byl například král Friedrich Veliký. J. J. Quantz vytvořil mnoho skladeb pro flétnu a přispěl k jejímu vývoji. Zavedl pohyblivý ladící soudek, jímž se roura flétny prodlouží či zkrátí a tón vycházející z nástroje sníží nebo zvýší. Flétna však zůstala do konce 18. století diatonickým nástrojem, který měl šest otvorů a jednu klapku. Tento typ flétny se používal za doby J. S. Bacha, Josepha Haydna a Wolfganga Amadea Mozarta.⁵⁹

Mezi další významné flétnisty patřil Johann George Tromlitz, jenž zavedl chromatické klapky pro f, gis, ais. Díky tomu se flétna stala polochromatickou. V roce 1826 zavedl William Gordon brýlovou klapku na F díрку, čímž nástroj získal větší rozsah, a to od malého h až po tříčárkované a. Tento typ flétny byl používán v době

⁵⁷ KRATOCHVÍL, J. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*, s. 33.

⁵⁸ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁵⁹ Tamtéž.

Ludwiga van Beethovena, Carla Marii von Webera, Roberta Schumanna a Felixe Mendelssohna-Bartholdyho.⁶⁰

O nejvýznamnější reformu se zasloužil hudebník Theobald Böhm, kterému je věnována podkapitola.

Dnešní typ flétny se skládá ze tří dílů: hlavice, na níž je náustek (obr. 9), středního dílu (obr. 10) a spodního dílu, tzv. nožky (obr. 11). Na středním dílu a nožce je umístěn mechanismus klapky. Byl vytvořen podle Böhmova systému s otevřenou gis klapkou, ale v současnosti se spíše používá francouzská verze, kde je gis klapka zavřena. Někteří nástrojáři vyrábí ještě spodní část s malým h., což ovlivní především zvukové vlastnosti instrumentu.⁶¹

Obrázek 9: Hlavice s náustkem

Obrázek 11: Nožka

Obrázek 10: Střední díl

⁶⁰ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/> .

⁶¹ Tamtéž.

5.2.1 Theobald Böhm

Theobald Böhm žil v letech 1794–1881 a původně byl zlatníkem a kovolítcem se znalostmi technika. V roce 1828 založil v Mnichově ateliér, jenž byl zaměřený na stavbu hudebních nástrojů. „*Svým systémem, systémem, který vyvolal naprostou revoluci, významně přispěl ke stavbě dřevěných dechových nástrojů.*“⁶² Od roku 1844 byl v Mnichově dvorním hudebníkem, stal se flétnovým virtuózem a také skladatelem.⁶³

Úpravy, kterými doposud flétna procházela, vedly Böhma ke změně výroby nástroje. „*V roce 1832 zvětšil tónové otvory, stanovil přesný princip velikosti i vzájemné vzdálenosti otvorů, opustil jejich diatonické vrtání a vrtal v půltónových vzdálenostech. Tím vznikl plnochromatický typ flétny. Vynalezl geniální kombinační systém, kdy za pomoci prstencových pák mohl zakrýt i vzdálené otvory. Zavedl talířkovité klapky.*“⁶⁴ Při konstrukci klapkového mechanismu Böhm vyzkoušel tři odlišné systémy, až poté složil definitivní model kompletního klapkového mechanismu.⁶⁵

V roce 1847 zhotovil nový typ flétny s válcovitým vrtáním, parabolickou hlavicí a také matematicky vypočítal umístění otvorů. Výsledkem se stala dokonalá technika, čistá intonace, jasný a zvukový tón a poměrná vyrovnanost rejstříků. Při správné technice je výsledkem pěkný nesyčivý tón s velkou barevností a dynamickými možnostmi.⁶⁶

5.3 Didaktické zásady

Kapitola představuje deset obecných didaktických zásad, jimiž se při vyučování hry na příčnou flétnu musíme řídit a které platí nejenom pro vyučování hudebních předmětů, ale obecně pro vyučování. Dobrý učitel by měl během hodiny aplikovat následující zásady:

1. Vyučování musí být názorné. Mělo by se opírat o konkrétní představy či vjemy, nejen o abstraktní pojmy. Pokud například seznamujeme hráče s novým dílem některého skladatele, musíme jej nejdříve předehrát.
2. Další významnou zásadou je uvědomělé osvojování vědomostí. To, co žák vnímá, je nutné, aby si i uvědomoval, přesvědčoval se v praxi o pravdivosti a logicky

⁶² OLING, B., WALLISCH, H. *Encyklopedie hudebních nástrojů*, s. 84.

⁶³ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

spojoval. Například pokud žák hraje při rozehrávání dlouhé tóny, je potřeba, aby sledoval barvu tónu, cvičil dynamiku a kontroloval intonaci. To vše následně může ověřit v etudách a přednesu.

3. Zásada aktivity v osvojování vědomostí a dovedností spočívá v tom, že „žák ve vyučovacím procesu nemá sledovat a pamatovat si, co říkal a vykonával učitel, nýbrž musí sám myslit, vyvíjet volní úsilí a konat příslušné úkony.“⁶⁷ Žák se sám pokusí o zahrání nové skladby, kterou mu učitel předebral. Měl by se snažit sledovat nejen správné čtení not, rytmus, ale rovněž dynamiku a intonaci. Dále by žák měl být včas učitelem informován, kdy bude hrát na koncertě či soutěži.
4. Při naplnění zásady trvanlivosti získaných vědomostí a dovedností je nutné stále opakovat a vytvářet souvislosti mezi nově sdělovanými informacemi a již nabytými. Kantor například zadá žákovi, aby si zopakoval přednes z minulých let, čímž ho nabádá k tomu, aby v zadaném úkolu použil předchozí osvojené vědomosti a dovednosti.
5. Důležitá je zásada úměrnosti vyučování vzhledem k věku a schopnostem žáků. Bývá často porušována, pokud učitel chce v nejkratší době probrat co nejvíce látky. Podobné situace se často stávají při vyučování na hudební nástroj, zejména je-li sám učitel výborným virtuózem, ale bez pedagogického vzdělání.
6. Opomenout nesmí být ani zásada úměrnosti rozsahu obsahu učiva. Pedagog by neměl dětem v prvním ročníku ZUŠ pustit Mozartovo Requiem, které je velmi složité a těžko srozumitelné, ale například jeho Pochod
7. Neodmyslitelná je rovněž zásada soustavnosti vyučování, při které musí být látka uspořádaná chronologicky a probírána od jednoduchého ke složitějšímu, od konkrétního k abstraktnímu. Příkladem je studium stupnic, začíná se od kvintového a kvartového kruhu, následuje hraní v pomalém tempu, v rozmezí dvou oktáv a končí se ve virtuózním tempu v rozsahu celého nástroje na všech stupních chromatické stupnice.
8. Podle zásady výchovného vyučování má být každá hodina výchovná. Prostřednictvím hudby lze rozvíjet bohatý citový život po všech stránkách. K hudbě musí mít dotyčný pozitivní vztah, aby si osvojil hudební dovednosti.

⁶⁷ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

9. Všechna fakta, jež jsou žákům předkládána, musí být pravdivá.
10. Zásada individuálního vyučování hovoří o tom, že se musí přihlížet ke zvláštnostem každého žáka jednotlivě. Kantor rozlišuje, zda dotyčný preferuje k hudbě analytický či syntetický přístup.

5.4 Metody výuky hry na příčnou flétnu

Ačkoli existuje mnoho způsobů hry na příčnou flétnu, kapitola představí pouze dvě alternativy, německou a francouzskou metodu.

První zmíněný způsob se používal ještě v polovině 20. století. Mezi charakteristické znaky tohoto stylu patřilo nadměrné užívání lících svalů a stahování ústních koutků. Stejnorodost tónu však nebyla nikdy dokonalá, jelikož se hráč brzy unavil. Technika je však dodnes díky důkladně postaveným školám přesná a precizní. Názory J. J. Quantze, představitele jedné z nejstarších škol, řadí se do německé metody, vychází z estetiky galantního stylu a talentu dobrého hudebníka. Hovoří o tom, že hudebník musí mít dobrou paměť, sluch, ostrý a hbitý pohled, chápající hlavu a fyzické dispozice odborně rozlišené podle potřeb různých nástrojů. J. J. Quantz od korepetitorů požaduje, aby doprovázeli citem.⁶⁸

Příkladem německé školy je Škola pro Böhmovou flétnu od Emila Prilla má dvě části, kde se v prvním dílu postupuje od základní hudební teorie (notových hodnot, pomlk, hudební abecedy, stupnic, akordů), přes držení flétny, nátisku, tvoření tónu, až po praktická cvičení začínající od c_2 , h_1 , a_1 , g_1 a cis_2 v celých notách. Dále se postupuje ke čtvrtovým notám v tónině F, následuje seznámení s osminovou notou a zároveň i legátem. Poté přijdou na řadu krátké etudy, které mají maximálně čtyři křížky a čtyři béčka. Dalším krokem je přechází k tečkovanému rytmu, triolám, synkopám a dalším. Druhý díl obsahuje už náročnější etudy, díky nimž si žák procvičí všechny tóniny dur i moll, technickou vyrovnanost běhů, trylky, dvojitě staccato a další. Jsou zde přiložené tabulky s hmaty pro trylky na flétnu Böhmovu systému.⁶⁹

V roce 1795 byla v Paříži založena konzervatoř, kde se rozvinulo mnoho koncepcí výuky. Mezi nejvýznamnější profesory patří Francois Devienne, který byl prvním

⁶⁸ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁶⁹ Tamtéž.

jmenovaným profesorem flétny a jenž učil podle své učebnice. Druhým byl Johann Georg Wunderlich. Oba vytvořili tzv. francouzskou metodu. Od německého způsobu se liší hlavním tím, že rty i koutky úst jsou bez napětí a minimálně se používají i lícni svaly. Díky tomu se flétnista při hraní neunaví a vzniká jemný tón s vibratem, který je barevný a zvuk je nosný. Mezi představitele této školy (metody hry na flétnu) patří například Gaius Gariboldi, který také napsal dvoudílnou Školu pro flétnu.⁷⁰

V úvodu se zabývá základní teorií, jako jsou jména not, hodnoty not atd., a také sestavením a držením flétny. Poté přechází k postavení prstů obou rukou, čemuž se věnuje podrobněji. V praktické části začíná tóny c_2 , h_1 , a_1 a g_1 , jež dotyčný procvičuje v celých, půlových i čtvrt'ových hodnotách. Notám jsou věnovány pouze tři dvouřádkové cvičení, poté se postupuje hned k dalším tónům, a to d_2 , e_2 , f_2 , g_2 , a_2 , h_2 , c_3 , při nichž se procvičuje oktávy a dynamiku. Nechybí samozřejmě ani nácvik hmatů e_1 a f_1 , kdy jsou cvičení prokládána jednoduchými melodiemi. U nácviku d_3 a g_3 je zároveň dokončena znalost spodních tónů d_1 a c_1 , v závěru se zaměřuje pozornost na stupnice C dur s T5. Od další tóniny (G dur) se autor začíná věnovat legátu a artikulaci, rovněž následuje přednesová melodie. Celá lekce je uzavřena artikulačním a dynamickým cvičením. Gaius Gariboldi probírá další tóniny, dostává se až k hmatu c_4 . Na konci dílu probírá veškeré durové a mollové stupnice v celém rozsahu nástroje s artikulačními variacemi a trylky.⁷¹

Druhý díl je členěn do 18 kapitol. Každá kapitola obsahuje technické cvičení, přednesovou skladbu v duetu a etudu. Prochází se stupnice v paralelním sledu a následují sextové cvičení všech dur a moll stupnic, poté v terciích a oktávách.⁷²

5.5 Postoj, správné držení a nátisk

Při hře na příčnou flétnu musí být postoj přirozený. Při špatném až křečovitém držení flétny může docházet ke zdravotním potížím. Je nutné, aby žák při hraní stál, protože je horní část těla při nadechování volná. Celkový postoj je volný, ramena jsou spuštěna a také je vypnutý hrudník. Nohy musí být mírně od sebe kvůli rovnováze postoje.⁷³

⁷⁰ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

Při správném držení flétny se hlavičce s náustkem přikládá ke spodnímu rtu. Hráč si musí dávat pozor i na to, aby rty a flétna byly v rovnoběžném vztahu. Pokud požadavek dotyčný nesplní, důsledkem je zvuk s nepříjemným šelestem. Střední díl s nožkou by měl být pod horizontální linií. Prsty jsou zahnuté, mírně se zvedají nad klapky, nesmí se však prolamovat. Zápěstí se nesmí prolamovat. Ruce by měly být ve všech místech bez křečovitého pohybu a zcela uvolněné. Hlava se nesmí zaklánět ani předklánět. Celé tělo žák musí držet v klidu a uvolněnosti, takže během hry se nedovoluje ťukání nohou nebo chození po místnosti.⁷⁴

Kvalitní tón je velice těžké vytvořit, a tak vyžaduje od žáka a pedagoga trpělivost i důslednost. „*Hlavní podmínkou, kromě nesporného hudebního talentu, jsou zdravé zuby, které drží rty v přirozeném napětí, nepoškozené rty, které nemají být ani tlusté, ani tenké, protože náustek se nesmí ani málo, ani hodně zakrýt. Brada nesmí být zasunuta dozadu ani příliš předsunuta.*“⁷⁵ Nátisk není pro rty pevnou oporou, jako například nátrubek. Hráč tedy musí kvalitu tónu ovládat pevnou dechovou oporou a nepatrnými změnami mimických svalů, což je možné pouze při přirozeném a správném nátisku. Dovednost, při níž je flétnista schopen ve výškách hrát piano a ve spodní oktávě forte, vyžaduje mnoho let cviku. Flétnista se tak naučí u hlubokých tónů otvor nepatrně zvětšit a u vysokých tónů naopak zmenšit.

Rozsah flétny dělíme na tři barevně odlišné rejstříky. Temné zabarvení tónů je charakteristické pro hluboký základní rejstřík, kdežto střední rejstřík je tvořen ze základního přefuku a je pro něj charakteristická jasnější barva tónu. Třetí rejstřík, vysoký, má odlišný hmatový systém, tóny jsou barevně bohatší a ostřejší. Flétnista by si měl neustále kontrolovat kvalitu zvuku. Nátisk je správná součinnost rtů, zubů, jazyka, brady a 23 mimických svalů na tváři a rtech. Každý flétnista si však musí svůj nátisk nacvičit každodenním tréninkem a dodržováním všech metodických pokynů pedagoga.⁷⁶

Tvoření tónu probíhá následovně: „*Náustek s ústicí, který je umístěn na hlavičce přiložíme k ústům tak, že dolní ret, zcela uvolněný rozprostřeme na střed náustku. Střední část dolního rtu zakrývá 1/3 ústice. Horní ret se přimyká k dolnímu. Uprostřed mezi rty vzniká malý otvor, kudy proudí vzduchový sloupec. Proudící vzduch je vháněn na protější hranu ústice. Zde se tříští na dvě části. 1/3 vzduchu uniká přes hranu ústice a 2/3 vzduchu vnikají do nástroje. Zuby jsou od sebe vzdáleny asi na sílu jazyka, spodní čelist pohybem*

⁷⁴ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

*vpřed nebo i vzad vyrovnává osu spodní čelisti s čelistí vrchní. Úderem špičky jazyka na hořejší vnitřní řadu zubů nasazujeme každý tón. Tento pohyb jazyka je u příčné flétny totožný s vyslovením slabiky ‚ty‘.*⁷⁷

5.6 Dech

Právě dech a práce s ním je při hře na flétnu podstatné. Kromě dostatečného a správného nádechu musí flétnista umět s dechem hospodařit. Správné postupy lze cvičit jednoduchými dechovými cviky, které zároveň zbavují hráče chybného způsobu se zvedáním ramen. Silné a křečovitě nadechování způsobuje duševní i tělesnou únavu. Na technice dechu je závislá kvalita tónu, intonace, dynamika, frázování, ostrost staccata a další.

Celý lidský organismus je udržován právě přirozeným fyziologickým procesem, jehož zdrojem je dýchání. Rytmus zdravého dechu je nádech – výdech – pauza. Pokud se hraje na hudební dechový nástroj, nebo se mluví či zpívá, vypadá rytmus dechu takto: nádech – zadržení – výdech. Nádech je řízen podle hudební fráze, a tak se flétnista nadechuje například v pomlce, po dlouhé notě, ukončení fráze, při dynamické změně, skoku v melodii, změně myšlenky motivu či frázování. Nejdůležitější je nádech ústy. Ačkoli rozeznáváme i nádech nosem, tento způsob se používá na začátku skladby nebo v pauze. Během plynulé hry flétnista používá také tzv. poloviční nadechnutí, které nastane, pokud vzduch z hrudníku již ubývá. Nádechu se dosáhne rychlým nadechnutím úst, při kterém svaly minimálně pracují, a tak je postup nenápadný. Celková délka výdechu závisí na dechové opoře, vitální kapacitě plic, výšce i síle tónu a rovněž stavbě a věku těla.^{78,79}

Nadechnutí rozšiřuje hrudní dutinu dvěma směry – vodorovně a svisle. Podle rozšíření hrudi rozeznáváme různé typy dýchání. Těmito typy jsou dech vrchní (ramenní), střední dech žeberní (hrudní), dech brániční (břišní) a dech smíšený (žeberečně-brániční). Poslední zmíněný typ je nejzdravější a pro zpěváky či hráče na dechové nástroje ideální. Výhodou je, že hráč pojme nejvíc vzduchu. Zvednutím spodních žeber totiž rozšiřuje hrudník na šířku i do hloubky. Ramena však musí zůstat u tohoto typu nadechnutí zcela v klidu. Nejedná se však o přirozenou věc, proto je nutné pravidelně cvičit.⁸⁰

⁷⁷ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁷⁸ MALOTÍN, F. *Příčná flétna: praktická metodika*, s. 16.

⁷⁹ BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, M. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

⁸⁰ Tamtéž, s. 7.

5.6.1 Příklady dechových cvičení

Dechová cvičení jsou systémem cviků, které jsou zaměřené na mechaniku dýchání.⁸¹

V kapitole jsou předloženy příklady dechových cvičení. *„Dýchání cítíme ve středu našeho těla, v pase. Pro spodní dech, který se nám tímto způsobem projevuje, mají muži od přírody větší dispozice než ženy, kterým není spodní dech tak vlastní, a jsou nuceny se na jeho funkci více zaměřit. Má-li vzniknout flétnový tón, je třeba vhnět proud vzduchu do hlavice pod určitým tlakem. Takto vzniklý proud vzduchu z našich plic musí být aktivně veden pod určitým tlakem. Tento tlak obstarávají břišní svaly, a vychází z nohou, břicha a sedacích svalů.“*⁸²

Cílem cvičení není pouze osvojení správného dýchání, ale též zkracování vdechu, prodlužování výdechu a uvědomění si práce břišních svalů při hře. Většinou se provádí formou hry a v kombinaci s fonačním cvičením.

1. Při cvičení správného dýchání je nejlepší začít, když je tělo zcela uvolněno. Proto je vhodnou příležitostí čas před usnutím nebo po probuzení vleže na zádech. Žák se musí snažit kontrolovat a volně položenou rukou se snaží kontrolovat nádech v místě, kde je bránice. Žák hledá místo, které se mu při nádechu nafoukne. Obměnou tohoto cvičení je postup, při kterém dotyčný leží taktéž na zádech a na břicho má položenou knihu. Zhluboka se nadechne, aby se kniha co nejvíce zvedla, a tlačíme na bránici. Vydechuje pomalu tak, aby kniha zůstala co nejdéle v nejvyšší poloze.⁸³
2. Dalším z nabízených cvičení je tzv. dýchání na zamrzlé sklo. Je to druh cvičení prováděný vestoje. Žák se musí zhluboka nadechnout a dát dlaň před otevřená ústa, do níž vydechuje teplý vzduch. Následuje stejný cvik, ovšem tentokrát se vydechuje stejným způsobem s utvořenou malou šterbinkou.⁸⁴
3. Dalším nabízejícím postupem je cvik vestoje obsahující tři fáze. Žák se postaví rovně, jednu ruku položí na břicho, zhluboka se nadechne a poprvé vydechne na „Š“. Poté se opět nadechne, ale tentokrát je jeden výdech rozdělen, protože „Š“ řekne dvakrát („Š, Š“). Po třetí následuje dlouhý výdech rozdělen do třech „Š, Š, Š“.

⁸¹ PALÁT, M. *Dýchacia gymnastika*, s. 92.

⁸² MALOTÍN, F. *Příčná flétna: praktická metodia*, s. 18.

⁸³ KANTOR, L. *Škola hry na příčnou flétnu*, s. 9.

⁸⁴ Tamtéž, s. 9.

Stejně je tomu s dalšími hláskami „V“ a „Z“. Žák při tomto cvičení rukou kontroluje tlak, jenž je veden do bránice.

4. Jeden ze cviků na dechovou oporu je, že se žák postaví rovně a uvolněně, zhluboka se nadechne. Mezitím učitel pustí na metronomu tempo 88. Žák pomalu vydechuje a říká abecedu. Snaží se na jeden výdech říci co nejvíce písmenek. Pokud na jeden výdech zvládne říci celou abecedu, a ještě mu dech zůstal, pak abecedu říká znova.

DIDAKTICKÁ ČÁST

6 Multimediální CD-ROM

Cílem diplomové práce je především tvorba multimediálního CD. Při vzniku multimediálního CD autorka vycházela z RVP a ŠVP pro hudební výchovu pro základní školy, na které měla letos praxi. Sama sestavila didaktické aktivity, jež by měl žák druhého stupně základní školy na základě předchozích zkušeností a získaných informací zvládnout. Některé předložené hry autorka vyzkoušela při své praxi.

Na multimediálním CD (dále již MMCDR) je vytvořeno několik aktivit, které mohou pomoci rozšířit či prohloubit informace získané v předmětu hudební výchova, konkrétně ve zvoleném tématu: symfonického orchestru a hudebních nástrojů. Veškeré vytvořené činnosti se opírají o konkrétní klíčové kompetence, jež vycházejí z RVP. *„Klíčové kompetence nestojí vedle sebe izolovaně, různými způsoby se prolínají, jsou multifunkční, mají nad předmětovou podobu a lze je získat vždy jen jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Proto k jejich utváření a rozvíjení musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají.“*⁸⁵ Do této skupiny patří kompetence: k učení, řešení problémů, komunikativní, občanské, pracovní, sociální a personální.

Cílem vytvoření didaktických aktivit je předat látku z hudební výchovy žákům zábavnou formou. Jedná se o způsob, jenž si žáci sami mohou vyzkoušet, přemýšlet nad ním a na základě svých domněnek, své fantazie, logiky a schopností tyto aktivity vyřešit a osvojit si učivo.

U každé aktivity je uveden krátký popis, její časový rozsah, který je pouze orientační, jelikož záleží na individualitě žáka, jeho schopnostech a také časovém prostoru, jenž pedagog pro danou aktivitu vymezí. Dále je u každé činnosti zmíněna klíčová kompetence, kterou činnost splňuje, cíle a v neposlední řadě i pravidla usnadňující pedagogům práci s jednotlivou didaktickou aktivitou.

⁸⁵ JERÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Klíčové kompetence*, s. 10.

6.1 Cíle aktivit

Tato kapitola nastiňuje cíle, které jsou plněny jednotlivými aktivitami. Každá činnost plní alespoň jeden cíl z níže uvedených.

- Vyjmenovat hudební nástroje symfonického orchestru – aktivita abeceda, pracovní list č. 3.
- Porozumět principu rozdělení hudebních nástrojů symfonického orchestru do jednotlivých skupin – například aktivita orchestr, koncert, pracovní list č. 3.
- Vyjmenovat skupiny hudebních nástrojů v symfonickém orchestru – aktivita orchestr, pracovní list č. 3.
- Popsat vybraný hudební nástroj (materiál, vzhled, ...) – aktivita popis hudebních nástrojů, muzikanti.
- Zařadit hudební nástroj do správné skupiny – aktivita ztracené nástroje, puzzle, pracovní list č. 1.
- Poznat hudební nástroje podle zvuku a zařadit do skupiny (strunné, dechové, bicí) – aktivita poslech, skladba a emoce, pracovní list č. 2.
- Poznat hudební nástroj podle vzhledu a pojmenovat jej – aktivita popis hudebních nástrojů, muzikanti, puzzle, pracovní list č. 3.
- Rozpoznat nástroje patřící do skupiny dechových nástrojů – aktivita osmisměrka, křížovka, pracovní list č. 2.
- Poznat příčnou flétnu, zařadit jí do skupiny hudebních nástrojů a vyjmenovat z jakých částí se skládá – pracovní list č. 4.
- Vzbudit zájem o příčnou flétnu a interprety, kteří na ní hrají – aktivita příčná flétna, pracovní list č. 4.
- Seznámit s různými technikami hry na příčnou flétnu – aktivita příčná flétna.
- Získat zkušenosti a rozšířit znalosti o hudbě prostřednictvím multimédií a informačních technologií – aktivita křížovka, staň se skladatelem, pracovní list č. 5.
- Poznat některé skladatele, kteří tvořili pro orchestr či sólové nástroje – aktivita poslech (složitější), pracovní list č. 5.

- Poznat vybrané skladby z klasické hudby – aktivita poslech, pracovní list č. 5.
- Vzbudit u žáků zájem o klasickou hudbu a nástroje symfonického orchestru – aktivita poslech, rozházené noty, skladba a emoce, koncert, muzikanti, pracovní listy č. 1–5.

6.2 Rozvoj klíčových kompetencí

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“⁸⁶ Základ kompetencí se formuje již v předškolním vzdělávání. Dále se rozvíjí na všech stupních studia. V dospělosti v jisté míře pokračuje jako proces celoživotního učení.⁸⁷ „Jednotlivé kompetence nejsou samostatnými složkami, ale v průběhu výchovně-vzdělávacího procesu se prolínají. K jejich optimálnímu rozvoji je přizpůsoben nejen vzdělávací obsah, ale i veškeré další školní činnosti. V rámci RVP je učivo chápáno jako prostředek k dosahování očekávaných výstupů, jejichž naplňování pak vede k rozvoji klíčových kompetencí. Jak již bylo zmíněno výše, máme šest základních kompetencí: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní. Při výuce hudební výchovy mohou být v souvislosti s nejrůznějšími činnostmi postupně rozvíjeny všechny klíčové kompetence.“⁸⁸

V následující části jsou vypsané konkrétní kompetence, jež jsou naplňovány aktivitami v přesném znění z RVP. U každé aktivity je vždy zmíněna kompetence, kterou činnost rozvíjí.

⁸⁶ JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Klíčové kompetence* s. 10.

⁸⁷ BEDNÁROVÁ, I. *Aktivní poslech v hodinách hudební výchovy*, s. 36.

⁸⁸ Tamtéž.

Kompetence k učení

- „Žák vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě.
- Žák operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy.“⁸⁹

Kompetence k řešení problémů

- „Žák samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy.
- Žák vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému.“⁹⁰

Kompetence komunikativní

- „Žák formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu.
- Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje.
- Žák rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.
- Žák využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.“⁹¹

⁸⁹ JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Klíčové kompetence*, s. 10.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž, s. 11.

Kompetence sociální a personální

- „Žák účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- Žák přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.“⁹²

Kompetence občanské

- „Respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům a smysl pro kulturu a tvořivost.“⁹³

Kompetence pracovní

- „Žák využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření.
- Žák přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot.“⁹⁴

⁹² JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. *Klíčové kompetence*, s. 12.

⁹³ Tamtéž, s. 12.

⁹⁴ Tamtéž, s. 13.

7 Didaktické aktivity

Kapitola obsahuje návrhy aktivit zaměřených na symfonický orchestr a hudební nástroje. U každé činnosti je zmíněn popis, předpokládaná nutná časová dotace, pravidla a ukázka aktivity. Materiály k jednotlivým aktivitám se nacházejí v příloze této práce či na přiloženém CD.

Aktivity jsou řazeny podle abecedy. Stejně tak jsou poskládány i doplňující činnosti, závěrečná část práce obsahuje návrhy pracovních listů.

7.1 Abeceda

Abeceda je v této práci řazena mezi jednodušší aktivity a je určena převážně pro devátý ročník. V hodinách hudební výchovy plní metodu motivační a je možno ji zařadit kdykoliv v průběhu celé vyučovací hodiny. Úkolem žáků je napsat ke každému písmenu co nejvíc nástrojů. Zatímco k některému písmenu je možné přiřadit více hudebních nástrojů, k jinému lze najít pouze jeden instrument.

Časová dotace je přibližně deset minut.

7.1.1 Popis

Aktivitu lze pojmut jako individuální či skupinovou práci. Měla by žákům doplnit a pomoci zapamatovat si probíranou látku, zároveň příjemně zpestřit hodiny hudební výchovy. Činnost není příliš náročná a žáci v ní přirozeným způsobem uplatní své doposud získané vědomosti. Může být zařazena ve všech ročnících, protože se žáci s hudebními nástroji setkávají již na prvním stupni, ale i žáci v deváté třídě žáci při ní uplatní veškeré předchozí vědomosti.

Aktivita abeceda rozvíjí kompetenci k řešení problémů i kompetenci sociální a personální. Plní funkci motivační a fixační.

K této didaktické aktivitě se pojí aktivita doplňující. Žáci mají za úkol zvýraznit nástroje patřící do symfonického orchestru a z něj pak zvýraznit dechové nástroje.

Pomůcky:

- vytištěný dokument buď pro každého žáka či pro každou skupinu,

- psací potřeby.

7.1.2 Pravidla

Jak již bylo výše zmíněno, aktivitu lze plnit individuálně nebo skupinově. Práce se zabývá možností skupinového plnění, proto jsou pravidla následující:

- Učitel rozdělí žáky do skupin – po čtyřech až pěti či pouze dvojic nebo trojic.
- Je stanoven časový rámeček, v tomto případě deset minut.
- Učitel rozdává papíry s předtištěnou abecedou.
- Žáci mají za úkol ke každému písmenu napsat alespoň jeden hudební nástroj.
- Poté, co čas vyprší, žáci musejí vyznačit hudební nástroje, jež patří do symfonického orchestru.

ABECEDA

A	
B	
C	
Č	
D	
E	

Obrázek 12: Náhled aktivity abeceda

7.1.3 Zhodnocení

Aktivita byla použita v devátém ročníku základní školy. Žáci byli rozděleni do skupin a řešili tento úkol formou skupinové práce. Autorka vycházela z toho, že žáci se již v devátém ročníku s hudebními nástroji a symfonickým orchestrem seznámili už dříve.

Stanovený čas pro ně byl krátký. Každá skupina se snažila ke každému písmenu napsat alespoň jeden hudební nástroj. Aktivita však pro žáky byla obtížná, protože neměli takový přehled o hudebních nástrojích, jaký je pro tuto aktivitu očekáván.

Při společné kontrole jsme si jednotlivé nástroje ukazovali na obrázcích, popřípadě pouštěli jejich zvuk, aby si daný nástroj spojili co nejvíce vjemy.

7.2 Křížovka

Aktivita patří mezi jednodušší a je vhodná pro všechny ročníky základní školy. Žáci mají za úkol vyluštit tajenku. Lze ji použít v každém ročníku druhého stupně.

Předpokládaná časová dotace je maximálně deset minut.

7.2.1 Popis

Legenda je tvořena především z otázek na dechové nástroje, symfonický orchestr a dirigenta. Tajenka se týká multimédií, která s hudební výchovou úzce souvisejí a jimž jsou věnovány rovněž jiné aktivity.

Žáci si díky této činnosti upevní dosud získané znalosti, seznámí se s novými informacemi a na základě výkladu si je zařadí do kontextu. Dále je cílem uvědomit si, které nástroje patří do dechových nástrojů nebo porozumět tomu, co jsou multimédia.

Křížovku lze tedy použít v hodině jako činnost motivační nebo fixační. Má ovšem blíže k fixačním, jelikož je postavena na opakování již získaných vědomostí.

Alternativou jsou též metody evaluační, kdy by křížovka plnila funkci malého testu, či motivační a expoziční.

Pomůcky:

- psací potřeby,
- vytištěná křížovka pro každého žáka.

7.2.2 Pravidla

Křížovku lze použít pro skupinovou práci i samostatnou aktivitu. Pravidla pro obě tyto dvě možnosti jsou následující:

Pravidla pro samostatnou práci:

- Učitel rozdává v hodině vytištěné křížovky.

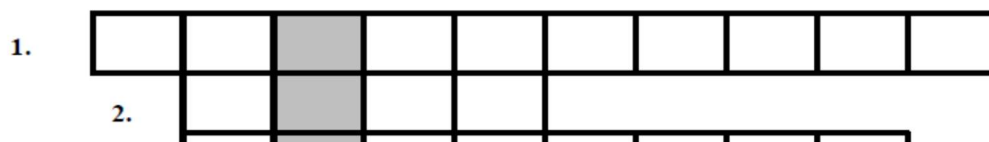
- Žáky informuje o čase, který pro tuto aktivitu vymezil. Jedná se o maximálně deset minut.
- Žáci samostatně vyplní křížovku a doplní tajenku.
- Po uplynutí času proběhne společná kontrola.
- Učitel doplňujícími otázkami objasňuje termíny, jež byly pro žáky náročnější.
- Pokud si žáci nevybavují vzhled některého z nástrojů, je vhodné vyhradit si čas pro jeho vizualizaci.

Pravidla pro skupinovou práci:

- Pro tuto variantu by měl učitel zadat kratší čas, a to maximálně 5 minut.
- Učitel žáky rozdělí do skupin maximálně po čtyřech.
- Každá skupina dostane vytištěnou křížovku.
- Ve skupině se spolu všichni snaží co nejrychleji křížovku vyluštit.
- Po uplynutí času proběhne společná kontrola.
- Vyhrávají skupiny, které to měly vše správně a stihly úkol ve stanovený čas.

KŘÍŽOVKA

Tajenka: Spojení audiovizuálních technických prostředků s počítači či dalšími zařízeními se označuje pojmem _____.

1. Jak se nazývá orchestr, který sdružuje více instrumentalistů a často je označován jako filharmonický?
2. Basový dechový žesťový nástroj.
3. Dřevěný dechový nástroj, z něhož se vyvinul saxofon.

Obrázek 13: Náhled aktivity křížovka

7.3 Orchester

Aktivita orchestr je jedna z forem zábavné hry, při níž se žáci snaží ve skupinách sestavit z obrázků symfonický orchestr tak, aby se co nejvíce přibližoval k reálnému sestavení. Činnost je spíše pro devátý ročník.

Časová náročnost pro tuto aktivitu je deset až patnáct minut.

7.3.1 Popis

Hra plní funkci motivační, expoziční i fixační a není složitá na přípravu. Učitel si pouze vytiskne a vystříhne obrázky hudebních nástrojů symfonického orchestru, které jsou na přiloženém CD ve složce Orchester. Žáci pracují ve skupinách. Z předložených obrázků poskládají zasedací pořádek orchestru. V pravidlech jsou popsány dvě varianty. Pro první možnost nepotřebují žáci předchozí znalosti tématu. Úkol plní především na základě svého logického úsudku. Zatímco ve druhém případě potřebují žáci o hudebních nástrojích již základní informace mít.

Žáky aktivita má motivovat a vzbudit v nich zájem o danou problematiku, proto je dobré zařadit tuto aktivitu na začátek hodiny. Až následně může kantor přejít k teoretickému výkladu. Aktivitu lze použít též jako fixační metodu, tedy pořadí teorie a praxe přehodit.

Učitel v tomto případě plní kompetence k učení, sociální a personální a komunikativní.

Pomůcky:

- vytištěné a vystřížené obrázky hudebních nástrojů,
- obrázek č. 3 (nejčastější uspořádání symfonického orchestru),
- PC a projektor/SMART pro promítnutí obrázku.

7.3.2 Pravidla

Úkolem je poskládat obrázky hudebních nástrojů tak, aby vytvořily zasedací pořádek symfonického orchestru. Úlohu zvládnou i žáci, již o hudebních nástrojích ještě nemají povědomí.

Během aktivity je možné žáky rozdělit do skupin, přičemž každá skupina dostane balíček hudebních nástrojů. Cílem je sestavit smyčcový orchestr podle následujících pravidel:

- Pro řešení je vymezeno deset minut.
- Učitel rozdělí žáky do skupin.
- Poté učitel rozdává kartičky s hudebními nástroji.
- Když čas vyprší, promítne vyučující obrázek symfonického orchestru, podle něhož si každá skupina úkol zkontroluje a přeskládá chybně umístěné nástroje na správná místa.
- Poté učitel vysvětlí umístění jednotlivých nástrojů v orchestru.
- Kantor plynule přechází k probírané látce.
- Skupina s nejlepším výsledkem vyhrává.

Druhá možná varianta vyžaduje větší časovou dotaci, a to zhruba 15 minut. Tato verze plní kompetence komunikativní, sociální a personální a kompetenci k řešení problémů. Je důležité, aby žáci disponovali vědomostmi o problematice. Pro tento způsob jsou pravidla následující:

- Učitel rozdělí žáky do skupin.
- Každá skupina dostane náhodný počet a náhodný výběr hudebních nástrojů.
- Všichni mají za úkol sestavit symfonický orchestr, tentokrát musí pracovat na principu výměnného obchodu.
- Každá skupina si musí vymyslet 10 otázek z oblasti hudební výchovy.
- Skupiny mezi sebou vyměňují hudební nástroje tak, aby získaly všechny hudební nástroje, jež pak budou moci umístit do symfonického orchestru.
- Nástroje od jednotlivých skupin získávají tak, že musí říci, který hudební nástroj chtějí, do jaké skupiny hudebních nástrojů patří, a odpovědět na otázku, kterou jim skupina zadá.

- Skupina, která získá nejrychleji všechny nástroje a správně je umístí, vyhrává.

7.3.3 Zhodnocení

První variantu této aktivity vyzkoušela autorka práce na základní škole v devátém ročníku. Žáci rozdělení do několika skupin se úkolu zhostili poctivě a svědomitě jej plnili.

Autorka vycházela z předpokladu, že žáci devátého ročníku o hudebních nástrojích, symfonickém orchestru a skupině hudebních nástrojích už mají určité vědomosti. Opak byl ale pravdou. V celé třídě byli pouze dva jedinci, kteří se v dané problematice orientovali, proto tato aktivita sloužila jako expoziční metoda a zároveň fixační. Žáci se na základě činnosti naučili dělení hudebních nástrojů. Nástroje, jež neznali, jim učitelka ukázala a společně s nimi zařadila do jednotlivých skupin. Kromě toho se žáci naučili složení symfonického orchestru.

Pouze v jednom případě se skupině podařilo téměř bezchybně sestavit symfonický orchestr. Aktivita žáky velice bavila. Ve třídě vládla soupeřivá nálada, každá skupinka chtěla vyhrát a všichni se do činnosti živě zapojovali.

7.4 Osmisměrka

Osmisměrka je tvořena v obdélníku a žák má za úkol vyluštit tajenku, kterou získá po vyškrtnutí všech hledaných slov umístěných pod osmisměrkou. Může se použít v každém ročníku druhého stupně.

Časová náročnost pro tuto aktivitu je maximálně deset minut.

7.4.1 Popis

Cílem činnosti je jednak umožnit odreagování od přijímání velkého množství informací, jednak se seznámit s jedním z dřevěných nástrojů.

Aktivitou je rozvíjena kompetence k řešení problému. Úkol může být použit jako motivační, expoziční či fixační.

Výhodou je, že pojetí osmisměrky nabízí více možností a pedagog může snadno propojit více předmětů zájmu. Luštění lze zaměřit na hudební nástroje obecně nebo na

konkrétní probírané tematické okruhy (například dechové hudební nástroje, dělení hudebních nástrojů apod.). Vyučující může v této souvislosti dále pohovořit o orchestru a vyzkoušet na určité naučené písni dynamiku či žáky seznámit s hudebními skladateli a jejich životy (místa narození atd.).

Osmisměrku je možné zapojit do hodin v každém ročníku základní školy. Žák by všechna slova měl znát, a tedy i popsat. Pokud úkol nezvládne, kantor neznámé pojmy vysvětlí a zařadí do souvislostí.

Pomůcky:

- vytištěná osmisměrka pro každého žáka,
- psací potřeby.

7.4.2 Pravidla

V osmisměrce je úkolem najít a vyškrtnout všechna slova, která se nachází pod tabulkou. Slova se dají vyškrtnout více směry (zprava doleva, zleva doprava, shora dolů, zdola nahoru). Po vyškrtnutí všech slov, zůstanou písmena, která tvoří tajenku.

V hodině lze osmisměrku podat různou formou. Například se každému žákovi předloží a nechá se čas na vyluštění, nebo z ní lze udělat soutěž či hru na rychlost. „*V tomto případě jsou pravidla následující:*

- *Učitel rozdá každému žákovi stejnou osmisměrku.*
- *Poté učitel sdělí všem čas, který udá dobu luštění (max. deset minut).*
- *Po odstartování každý žák luští samostatně.*
- *Když čas vyprší, vyhrává ten, kdo stihl vyluštít celou osmisměrku.*
- *Pokud se nikomu nepodařilo vyluštít celou osmisměrku, je možnost zvolit vítěze podle nejvyššího počtu nalezených slov.“⁹⁵*

⁹⁵ BRAHOVÁ, M *Tvorba hudebně výchovného multimediálního CD-ROMu na téma „Rok české hudby 2014“*, s. 32–33.

OSMISMĚRKA

R	A	T	O	N	J	P	Ř
T	F	A	G	O	T	Í	A
S	R	H	B	A	O	Č	L
E	A	O	B	A	N	J	O
CH	H	U	D	B	A	N	I
R	T	S	Í	C	I	B	V
O	A	L	Í	F	P	A	L
É	T	E	A	L	N	S	A
T	E	N	I	R	A	L	K

Legenda:

hudba, harfa, hoboj, housle, piano, tuba, fagot, viola, klarinet, bicí, banjo, síla, alt, nota, orchestr, bas

Tajenka:

Řadím se mezi dechové dřevěné nástroje a v symfonickém orchestru mám místo před klarinetem. Jsem _____.

Obrázek 14: Náhled aktivity osmisměrka

7.5 Popis hudebních nástrojů

Jedná se o aktivitu formou didaktické hry. Cílem je, aby žáci na základě získaných informací a svých komunikačních dovedností uhádli ve skupině co nejvíce hudebních nástrojů.

Především se jedná o metodu fixační, kde žák zúročí, protřídí a ukotví své dosud získané vědomosti.

Aktivita není náročná, jelikož navazuje na předchozí vyučovací hodiny a je opřena o žákovy vědomosti. Co se týče časové dotace, je potřeba vymezit na tuto činnost zhruba 20 minut. Činnost lze použít v každém ročníku druhého stupně.

7.5.1 Popis

Celá třída si zábavnou formou zopakuje hudební nástroje a jejich dělení, popřípadě historii i hudební období, v němž nástroje vznikly a začaly se používat v symfonickém orchestru.

Jelikož jsou žáci rozděleni do skupin, plní aktivita především kompetenci sociální a personální, kompetenci k učení a také kompetenci komunikativní.

Pomůcky:

- předepsané hudební nástroje (popřípadě vytištěný dokument, který je na příloženém CD připravený pro tuto aktivitu),
- židle.

7.5.2 Pravidla

- Vyučující rozdělí třídu na dvě skupiny.
- Učitel má na čtvrtkách připravené hudební nástroje, přičemž je možno zvolit z více variant. Buď jsou nástroje napsané slovy, nebo jsou na čtvrtkách jejich obrázky (popř. je možné obě zmíněné varianty kombinovat).
- U tabule je jedna židle, na kterou se posadí jeden člověk ze skupiny – jednotlivci ze skupin se střídají.
- Učitel ukáže čtvrtku s hudebním nástrojem, žák sedící na židli ale obrázek nesmí vidět.
- Zbytek členů skupiny má za úkol popsat daný hudební nástroj co nejlépe, aby ho jejich vyslanec poznal.
- Vítězem se stává skupina, jež uhodne nejvyšší počet nástrojů.

7.5.3 Zhodnocení

Aktivita byla použita na praxi v hodině, která byla postavena pouze na fixaci získaných vědomostí. Žáci byli rozděleni do dvou skupin, protože ve třídě jich bylo celkem cca 10, a skupiny soupeřily mezi sebou. Aktivita byla použita za účelem upevnění získaných znalostí hravou formou. Žáci si zopakovali dělení hudebních nástrojů do jednotlivých skupin a také umístění v symfonickém orchestru, rozvíjeli se tedy především v komunikativní kompetenci.

Žáky aktivita bavila. Přestože třída měla značné mezery ve znalostech látky, snažila se co nejlépe popisovat daný nástroj, aby ho zástupce skupiny uhodl. Všem byla aktivita přínosem, protože na základě ní si žáci upevnili vědomosti o hudebních nástrojích.

7.6 Poslech (jednodušší/složitější)

Poslech se v této práci dělí na dvě činnosti. V obou případech má žák na základě poslechu vyřešit zadaný úkol. Aktivita se řadí mezi složitější, čemuž odpovídá i časová dotace 15 minut. Ukázky se totiž musí dětem pouštět několikrát.

Jednodušší poslech lze použít v každém ročníku druhého stupně, ale složitější je doporučován spíše pro devátý ročník.

7.6.1 Popis

Žák zařadí hudbu na základě individuálních schopností a získaných vědomostí o daném autorovi. Aktivita plní kompetenci k řešení problémů a je primárně zadávána jako samostatná práce. Dále úkol plní funkce motivační a fixační, při nichž si žáci zopakují významné skladatele a jejich díla.

U jednodušší formy žák na základě poslechu musí přiřadit ke znějící melodii hudební nástroj. Žák rozpoznává zvuky hudebních nástrojů. U složitější formy musí žák deváté třídy na základě předchozích znalostí při poslechu poznat, o jakou skladbu se jedná, kdo je jejím autorem a vypsát co nejvíce hudebních nástrojů, jež ve skladbě slyšel. Pro tuto složitější variantu může učitel použít pracovní list č. 5, kde jsou připravené tabulky pro vyplnění výše zmíněných požadavků. Ukázky, které učitel může použít, jsou navrženy v této práci v podkapitole *Nástin skladatelů, kteří skládali pro orchestr*.

Pro obě formy je zapotřebí, aby žáci s hudebními nástroji měli již zkušenosti. Kromě toho je nutné, aby byli seznámeni s danými ukázkami v předchozích hodinách nebo ročnících. Pokud jim dané znalosti chybí, lze aktivitu také aplikovat, stává se však aktivitou expoziční.

Pomůcky (jednoduchý poslech):

- sešit,
- psací potřeby,
- PC, reproduktory, projektor,
- internet (pro vizualizaci hudebních nástrojů), popřípadě připravené obrázky z příloženého CD,
- ukázka.

Pomůcky (složitější poslech):

- psací potřeby,
- pro každého žáka vytištěný pracovní list č. 5, který je na přiloženém CD,
- PC, reproduktory,
- Youtube – pro přehrání ukázek.

7.6.2 Pravidla

Pravidla jsou rozepsána zvlášť pro jednodušší a složitější formu.

- Jednodušší verze:
 - Žák si napíše pod sebe čísla 1–20.
 - Učitel pustí ukázkou obsahující zvuky dvaceti hudebních nástrojů.
 - Žáci poslechem přiřazují jednotlivé zvuky k nástroji.
 - Po skončení vyučující provede s žáky kontrolu. Ukázkou následně kantor pouští ještě jednou a žáci poté říkají své odpovědi.
- Složitější verze:
 - Učitel rozdá žákům pracovní list, do něhož mají žáci za úkol zapisovat odpovědi.
 - Žáci si poslechnou čtyři nahrávky, které jim učitel pustí.
 - Nahrávky pouští vyučující postupně a každou je možno nechat zaznít několikrát.
 - Žáci musí nejenom poznat, o jako skladbu se jedná, ale také správně uvést jejího autora. Součástí úkolu je rovněž rozeznání co největšího počtu nástrojů v dané skladbě.

7.6.3 Zhodnocení

Autorka na praxi vyzkoušela jednodušší formu této aktivity v devátém ročníku základní školy. Předpokládala, že žáci jsou již s hudebními nástroji plně seznámeni. Většina třídy však znala pouze základní hudební nástroje, jako je například klavír, kytara, flétna,

varhany a trubka. Zbytek nástrojů poznávala těžko, v některých případech (jako třeba u fagotu) se dokonce žáci o nástroji dozvídali poprvé.

Přes nedostatečné znalosti nástrojů se žáci této aktivity zhostili naplno a snažili se ji splnit. Z celé třídy pouze dva jedinci rozpoznali všechny hudební nástroje, čtyři rozpoznali hudební nástroje s jednou chybou, tři žáci měli dvě chyby a tři žáci měli tři chyby.

7.7 Puzzle

Aktivita není náročná a vyžaduje časovou dotaci maximálně 10 minut. V práci jsou připravené tři obrázky a žáci mají za úkol puzzle poskládat a říci, o jaký hudební nástroj se jedná.

Puzzle se snaží spojit stránku multimediální a teoretickou. Pro činnost je zapotřebí pracovat na počítači. Činnost je pro šestý nebo sedmý ročník.

7.7.1 Popis

Pro tuto aktivitu jsou vybrány tři hudební nástroje, z kterých jsou vytvořeny puzzle. Žáci mají za úkol poskládat obrázek, pojmenovat nástroj, jenž na něm vidí a zařadit ho do příslušné skupiny. Alternativou je žáky rozdělit do tří skupin, přičemž každá má přiřazený jeden hudební nástroj. Úkolem je zpracovat ve skupině prezentaci o daném hudebním nástroji, včetně obrázků a ukázek. Jednotlivé týmy hudební nástroj představí ostatním spolužákům.

Aktivita naplňuje kompetenci komunikativní, pracovní, k řešení problému, sociální a personální a kompetenci k učení.

Puzzle patří do aktivit mezipředmětových, jelikož je v tomto případě hudební výchova spojena s informatikou.

Pomůcky:

- každý žák musí mít svůj PC,
- připravené puzzle,
- sešit,
- psací potřeby,

- PowerPoint/Word,
- internet,
- Projektor/SMART,
- reproduktory.

7.7.2 Pravidla

- Vyučující všem žákům namátkově přiřadí jeden obrázek puzzle.
- Učitel sdělí čas, který pro první část této aktivity vyhradil (maximálně 5 minut).
- Každý žák na počítači sestaví puzzle.
- Dále pojmenuje hudební nástroj a zařadí jej do skupiny.
- Po uplynutí stanovené doby proběhne společná kontrola.
- Poté učitel žáky rozdělí do tří skupin.
- Každému týmu přiřadí jeden ze tří obrázků hudebního nástroje, který žáci v první části skládali.
- Skupiny pracují společně a zpracovávají prezentaci o daném hudebním nástroji, včetně obrázků a různých ukázek.
- Po uplynutí času, který učitel zadal pro vypracování (přibližně 15 minut), všechny skupiny prezentují svou práci ostatním.
- Po každé prezentaci probíhá její slovní ohodnocení, jak ze strany žáků, tak od učitele.

7.8 Rozházené noty

Tato činnost je jedna z náročnějších po stránce obsahové, i časové. Žáci musí na základě poslechu poskládat úseky skladby ve správném pořadí.

Je potřeba, aby vyučující počítal s tím, že ukázkou bude nutno pouštět vícekrát. Z uvedeného vyplývá, že časová náročnost může být až 15 minut. Určena především pro devátý ročník.

7.8.1 Popis

Činnost patří ke složitějším a je určena především žákům devátých ročníků, neboť u nich učitel předpokládá dobrou orientaci v proudu znějící hudby.

Aktivita vyžaduje od každého jedince dřívější seznámení s danou ukázkou. Žák by ji měl znát a zařadit ji do období, kdy vznikla, a poznat jejího autora. Předpokládá se rovněž orientace v notovém zápise, intonační dovednosti ve smyslu reprodukce znějící hudby.

V tomto úkolu se rozvíjí kompetence sociální a personální, jelikož žáci pracují ve skupinách. Metoda je spíše fixační, neboť žák uplatňuje doposud získané vědomosti a dovednosti.

Pomůcky:

- noty pro každou skupinu,
- hudební ukázka,
- PC, internet,
- reproduktory.

7.8.2 Pravidla

- Učitel rozdělí žáky do skupin.
- Každý tým dostane rozstříhané části skladby.
- Učitel pustí ukázkou.
- Žáci na základě poslechu musí poskládat části skladby ve správném pořadí za sebou.

7.8.3 Zhodnocení

Aktivita byla vyzkoušena v devátém ročníku. Žákům autorka pustila Vltavu od Bedřicha Smetany. Žáci pracovali ve skupině, každý tým dostal jednotlivé části skladby a měl za úkol na základě poslechu je poskládat za sebe. Přestože byla tato aktivita pro žáky poměrně těžká, usilovali o správné řešení. Dvě skupiny úkol nezvládly vůbec, ostatní měly maximálně tři chyby.

Autorka se domnívá, že na tento způsob aktivit nebyli žáci zvyklí, proto pro ně byla práce obtížná. Doporučovala by tedy v hodinách více pracovat s poslechy, aby si činnost lépe osvojili.

7.9 Skladba a emoce

Tato aktivita není nijak náročná. Časové vymezení je tři až pět minut, vždy záleží na délce nahrávky.

Žák má za úkol na základě poslechu skladby ztvárnit emoce vyvolané hudbou na papír.

Aktivita je určena převážně pro šestou nebo sedmou třídu.

7.9.1 Popis

Aktivita je zaměřena na samostatnou práci. Je určena spíše do šestého nebo sedmého ročníku a má funkci motivační. Doporučuje se zařadit tuto úkol spíše na začátek hodiny.

Činnost je postavena především na kompetenci k řešení problémů a kompetenci komunikativní. Žáci při poslechu přenesou své pocity a nápady na papír, z čehož vyplývá, že je zde mezipředmětový přesah. Činnost spojuje hudební výchovu s výtvarnou výchovou (žáci kreslí na papír to, co v nich hudba vyvolává) a českým jazykem (žáci následně před celou třídou prezentují vytvořené dílo, čímž si procvičují spisovný a přednesový jazyk). Je vytvořený prostor pro tvořivost na základě rozvíjení poslechových činností. Navazující doplňující aktivitou může být poznávání hudebních nástrojů. Alternativou je zařadit během činnosti doplňující otázky, na něž musí žáci odpovědět, a tím použít tuto aktivitu i jako fixační.

Lze použít otázky typu:

- O jakou skladbu se jedná?
- Z jakého hudebního období skladba pochází?
- Kdo je jejím autorem?
- Které hudební nástroje slyšíte?
- Který hudební nástroj byl výrazný?

Pomůcky:

- papír,
- psací potřeby / pastelky,
- PC,
- internet,
- reproduktory,
- hudební ukázka.

7.9.2 Pravidla

- Žáci si připraví papír.
- Učitel seznámí žáky s nastávajícím úkolem.
- Vyučující pustí ukázku a nechá ji znít.
- Žáci během znějící skladby kreslí či píší na papír vše, co je napadá a sledují vyvolané emoce.
- Po doznění ukázky se žáci střídají a jednotlivě prezentují svou tvorbu. Jejich úkolem je sdělit ostatním, co nakreslili či napsali, odůvodnit svou tvorbu a také zmínit, jak konkrétně na ně hudba působila.
- Vytvořená díla lze vystavit, takže vznikne malá třídní expozice. Žáci mohou pod vedením kantora dále diskutovat, zda mají vytvořená díla společné rysy, a postupně přejít k doplňující aktivitě, kterou může být rozbor skladby.

7.10 Ztracené nástroje

Aktivitou je myšleno deset vět, v nichž je schováno deset instrumentů. Žáci mají jednotlivé nástroje najít.

Časové vymezení se doporučuje desetiminutové, nicméně je lepší počítat s delším limitem kvůli dyslektikům či jinak znevýhodněným dětem. Danou činnost lze použít v každém ročníku druhého stupně.

7.10.1 Popis

Ztracené nástroje patří k nenáročným aktivitám, neboť žáci nemusejí mít předchozí vědomosti o tématu. Jelikož se jedná o práci s textem, propojuje se zde hudební výchova s českým jazykem.

Buduje se zde kompetence k řešení problémů a kompetenci sociální a personální,

Aktivita plní funkci motivační (lze žáky podnítit na začátku hodiny) i fixační (učivo o hudebních nástrojích se zopakuje a dalšími otázkami se chybějící informace doplní).

Pomůcky:

- pro každého žáka vytištěný dokument s připravenou aktivitou,
- psací potřeby.

7.10.2 Pravidla

Činnost lze připravit ve dvou variantách obtížnosti. První způsob znamená, že děti dostanou věty vytištěné a samostatně hudební nástroje hledají. Pravidla jsou následující:

- Učitel rozdá papíry s vytištěnými větami.
- Žáci mají za úkol ve větách najít hudební nástroj.
- Po vypršení času se uskuteční společná kontrola.

Jako doplňující aktivitu je možno zadat dětem za úkol rozdělit získané hudební nástroje do skupin.

Druhá varianta spočívá v tom, že kantor, nebo žák bude věty předčítat a ostatní zkusí hudební nástroj odhalit. V tomto případě je doporučeno, aby děti pracovaly ve skupinách.

- Pedagog rozdělí žáky do skupin.
- Vybere jednoho z žáků, jenž bude věty předčítat, případně je předčítat sám učitel.
- Skupiny soutěží mezi sebou.
- Vždy se přečte věta a následně skupiny hledají ukrytý hudební nástroj.

- Za každý správně odhalený hudební nástroj získává skupina bod.
- Tým s největším počtem vyhrává.

ZTRACENÉ NÁSTROJE

Nepomůžu. Do toho boje se nechci pouštět.	
Dámy šly radostně podél řeky.	
Poštu babička nevybírala už velmi dlouho.	
Pipi a Noemi šly do školy už na půl šestou.	

Obrázek 15: Náhled aktivity ztracené nástroje

7.10.3 Zhodnocení

Aktivita byla zadána v osmé třídě základní školy. Žáci ji plnili samostatně. Autorka však měla ve třídě, kde činnost zkoušela, mnoho dětí s poruchami, proto desetiminutový čas na aktivitu nestačil. Pro žáky byla činnost náročná a zabrala tedy více času, než na ni bylo vyhrazeno. Někteří ovšem zvládli všechny nástroje v předepsaném limitu najít.

Aktivita žáky bavila a každý chtěl za každou cenu najít hudební nástroj. Přestože se někteří potýkali s potížemi, vydali o to větší úsilí, aby ostatní nástroje našli. Po celou dobu vládl ve třídě klid a žáci se soustředili na plnění úkolu.

7.11 Doplnující aktivity

Mezi doplňující aktivity jsou řazeny časově náročnější činnosti, přičemž některé se dají pojmut i jako projektové vyučování. Díky nim je možné hudební výchovy ozvláštnit a zpestřit. Činnosti jsou postaveny na tvořivosti dětí nebo na osobním prožitku každého

jedinice. Při plnění úkolů je zapojeno více smyslů – hmat, řeč, sluch a zrak. Cílem je uvést teoretickou část učiva o symfonickém orchestru a hudebních nástrojích do praxe.

Určité doplňující činnosti vyžadují jak několik vyučovacích hodin (hlavně je-li nutná prezentace vytvořených projektů, jako například u aktivity staň se skladatelem nebo příčná flétna), celý den (aktivita koncert), nebo dokonce více dní (aktivita workshop – muzikanti). Jestliže se učitel pro alternativu rozhodne, měl by se na ni pečlivě připravit a počítat s uvedenou časovou náročností.

Doplňující aktivity neplní pouze funkci motivační a fixační, ale též expoziční, protože pro některé žáky může být určitá část nová, a tím pádem je nutno zařadit učitelovo vysvětlení. Dále lze hovořit o plnění kompetence pracovní, sociální a personální, komunikativní, občanské i kompetencí k učení a řešení problémů.

7.11.1 Koncert

Aktivita nabízí možnost navštívit s žáky koncert, kde názorně uvidí chod symfonického orchestru a mohou si prohlédnout hudební nástroje, o nichž slyšeli ve výuce. Žáci zde mohou blíže pozorovat roli dirigenta. Aktivita plní kompetenci občanskou.

Je určena pro každý ročník druhého stupně základní školy. Učitel může vybírat koncerty různého stylu a z odlišných období, jež odpovídají aktuální náplni hodin hudební výchovy.

Aktivita je především chápána jako expoziční metoda, při níž si žáci upevní získané vědomosti poslechem, zrakem i osobním prožitkem.

Cílem je přiblížit žákům klasickou hudbu na základě osobního dojmu a prožitku, dále ukázat symfonický orchestr a jeho složení v živém provedení, nikoliv jen zprostředkovaně formou nahrávek a různých videoukázek.

7.11.2 Muzikanti – Workshop

Jedná se o jeden z dalších nápadů, jak zpestřit hudební výchovu. Je určena pro každý ročník druhého stupně. Obzvláště v tomto případě záleží na kantorovi, zda chce workshop

uskutečnit během vyučovací hodiny, nebo z něj učinit několikedenní projekt. Cílem je dětem přiblížit učivo o hudebních nástrojích a symfonickém orchestru zábavnou formou.

Jestliže se vyučující rozhodne pro kratší variantu programu, pozve do hodiny muzikanty, kteří si pro žáky připraví vlastní program. Díky tomu se žáci nejenom seznámí s hudebními nástroji, ale rovněž si na ně v případě zájmu mohou zahrát.

Činnost je možno efektivně využít jako projektové vyučování, při kterém bude hudební výchova spojena s ostatními předměty. Například ve fyzice si žáci budou zabývat tím, co je akustika, zvuk a kmitavý pohyb. V biologii se zase detailně seznámí se sluchovým orgánem a dýchací soustavou. Ve výtvarné výchově mohou ztvárnit jednotlivé hudební nástroje rozličnými technikami. V informatice se naučí, jak používat Word, PowerPoint a internet, které budou potřebovat pro prezentaci výsledného díla. V tělesné výchově se seznámí se cviky na správné držení těla a dechovým cvičením, což je důležité pro hru na hudební nástroj. V českém jazyce se zase dozví, jak pracovat s textem, budou procvičovat mluvený projev k prezentaci získaných poznatků. Do projektu můžou být zahrnuty všechny ročníky nebo pouze jeden ročník.

Aktivita u žáků rozvíjí kompetenci pracovní, sociální a personální, komunikativní a kompetenci k řešení problémů.

Přínos aktivity spočívá v tom, že se žáci v širším kontextu seznámí s hudebními nástroji a získané poznatky mají za úkol prezentovat ostatním ročníkům, navíc mohou ze svých výstupů například sestavit výstavu. Žáci tak uplatní své získané znalosti a dovednosti ze všech oborů a mají příležitost je předvést v praxi.

7.11.3 Příčná flétna

Této aktivitě je potřeba vyčlenit více času, ideálně celou vyučovací hodinu, popřípadě dvě vyučovací hodiny. Autorka práce uvádí dvě alternativy. První varianta počítá s tím, že žák dostane domácí úkol, jehož splnění bude následující hodinu prezentovat. Ve druhém případě žáci plní danou činnost už během výuky, prezentace pak opět zůstává až na příští hodinu.

Cílem je žáky seznámit s příčnou flétnou. Žáci si sami hledají o nástroji informace, pátrají po různých stylech hry na příčnou flétnu (například beatbox) nebo objevují známé flétnistky či flétnisty. Své poznatky následně prezentují ostatním.

V obou případech je aktivita spojením hudební výchovy a informatiky (práce s PC). Jedná se o činnost mezipředmětovou (propojení s českým jazykem), jelikož si žáci upevní a procvičí spisovný přednes a pracují s textem. Aktivita u žáků rozvíjí tvořivost, fantazii, využívá a upevňuje znalosti s prací na počítači a multimédií.

Rozvíjí se zde kompetence sociální a personální, komunikativní, k řešení problémů i kompetenci pracovní.

Pomůcky:

- PC (buď pro každého jedince svůj, nebo jeden do skupiny),
- internet,
- reproduktory,
- projektor/SMART,
- PowerPoint/Word.

7.11.3.1 Pravidla

- Žáci jsou rozděleni do skupin.
- Žáci mají za úkol najít nějakou netradiční hru na příčnou flétnu nebo vyhledat flétnistu či flétnistku ze světového či domácího prostředí.
- Poté, co žáci určitý styl nebo muzikanta najdou, vyhledají si k tématu co nejvíce informací, vytvoří prezentaci v PowerPoint nebo vypracovat referát.
- Zvolený způsobem prezentování zpracovaných informací by měl obsahovat obrázky i zvukové ukázky.
- Výsledná díla budou všemi skupinami prezentována ostatním v hodině.

7.11.4 Staň se skladatelem

Aktivita se řadí mezi časově nejnáročnější a je vhodná pro všechny ročníky druhého stupně základní školy. Činnost se nemusí opírat přímo o hudební nástroje symfonického orchestru, ale o všechny hudební nástroje. Úkolem žáků je vytvořit svou skladbu, přičemž pracují ve skupinách.

Žáci na vytvoření skladby dostanou tři týdny, aby měli dostatek času získat potřebný materiál a připravit se na prezentaci skladby. Ve škole je potřeba vyhradit celou vyučovací hodinu pro představení jednotlivých výsledných děl.

Plní kompetenci sociální a personální, komunikativní, pracovní a kompetenci k řešení problémů. Při řešení zadaného problému žáci rozvíjí své hudební dovednosti a schopnosti, tvořivost a fantazii.

Aktivita spojuje hudební výchovu a informatiku.

7.11.4.1 Popis

Žáci jsou rozděleni do skupin a mají za úkol vytvořit svou vlastní skladbu z nahraných zvuků. Mělo by jít o autenticky nahraný zvuk připomínající hudební nástroje ze symfonického orchestru. Všechny získané zvuky na počítači poskládají dohromady a vytvoří z nich skladbu. Doporučuje se volně stažitelný program Audacity, jenž umožňuje nahrané zvuky ořezat, poskládat, přidat k nim efekt a upravit dle vlastní fantazie. Hotové dílo lze uložit ve formátu MP3. Po uplynutí stanovené doby pro vypracování úkolu skupiny svou skladbu v jedné vyhrazené vyučovací hodině budou prezentovat.

Cílem je, aby se žáci naučili naslouchat zvukům kolem nás, snažili se s nimi pracovat a přirovnat je k tónům, které vydávají pro ně známé hudební nástroje. Kromě toho je snaha zpestřit žákům hudební výchovu formou pro ně blízkou a oživit jim hodiny prací s počítači, kdy zúročí své dovednosti získané v informatice.

Pomůcky:

- diktafon/telefon,
- program Audacity,
- PC, reproduktory,
- ukázka v MP3.

7.11.4.2 Pravidla

- Učitel žáky rozdělí do menších skupin.

- Žáci mají za úkol s použitím svých dostupných technických zařízení (telefonů, diktafonů atd.) nahrávat zvuky kolem sebe, které jim připomínají nějaký hudební nástroj.
- Nahrané zvuky následně zpracují pomocí PC a vytvoří z nich svou originální skladbu.
- Hotové dílo představí na vyučovací hodině ostatním. Během prezentace skladby vysvětlí, co na nahrávce zachytili, a odůvodní, proč pro své dílo zvolili právě tyto zvuky.

7.11.4.3 Zhodnocení

Aktivita taktéž byla vyzkoušena s žáky deváté třídy. Byli rozděleni do skupin maximálně po čtyřech a na splnění úkolu dostali tři týdny. Pracovali s programem Audacity. V programu všechny nahrané zvuky různě spojili a sestříhali záznam. Ke skladbě měli dále za úkol vymyslet příběh o jejím původu. Skupiny při prezentaci představily jak jednotlivé zvuky, jejich zdroj a způsob jejich získání, tak hotovou kompilaci těchto zvuků. Na přiloženém CD je zařazena jedna vybraná ukázka takového díla. Autorská skupina se nechala inspirovat bicí sekcí symfonického orchestru. Přestože se jednalo o poměrně problematickou třídu, kterou nebylo snadné motivovat k výukovým aktivitám, tohoto úkolu se zhostili s chutí a velmi dobře.

7.12 Návrhy pracovních listů

V této části se autorka práce pozastavuje u svých navržených pracovních listů. Na přiloženém CD je soubor vytvořených pracovních listů k probírané problematice. Tento dokument obsahuje pět částí, každá z nich je jinak tematicky zaměřena. Určen pro všechny ročníky druhého stupně.

Pracovní listy lze využít během výkladu a dělat si do něj poznámky. Další možností je, že budou plnit funkci testu, popřípadě podkladů pro výpisky. Pracovní listy obsahují pestrou škálu aktivit, od křížovky, osmisměrky, po přesmyčky, poznávání hudebních skladatelů a poslech. Každý list je tvořen na jiné téma. První se zabývá hudebními nástroji

obecně, druhý pouze dechovými nástroji, třetí se pozastavuje u symfonického orchestru, převážně se zde řeší otázka jeho uspořádání. Čtvrtý list je věnován příčné flétně samotné a poslední spojuje hudební nástroje se skladateli. Tento list se zároveň dá použít pro aktivitu poslech, kdy je ve složitější variantě žákům puštěna hudební ukázka a oni musí nejen vypsát všechny hudební nástroje, které slyší, ale také uvést, co slyší za skladbu, a určit jejího autora. Druhá část pracovního listu se zaměřuje na poznávání hudebních skladatelů. Žáci zde mají napsat jméno skladatele na obrázku.

Tyto listy plní kompetenci k řešení problému, kompetenci k učení, kompetenci občanskou, komunikativní i pracovní kompetenci.

Pomůcky:

- psací potřeby,
- vytištěné pracovní listy pro každého,
- PC, projektor/SMART,
- ukázky.

PRACOVNÍ LIST č. 1

- Hudební nástroje

1. Vyluští přesmyčky hudebních nástrojů a запиš do prázdných políček.

AKRUTB:

--	--	--	--	--	--

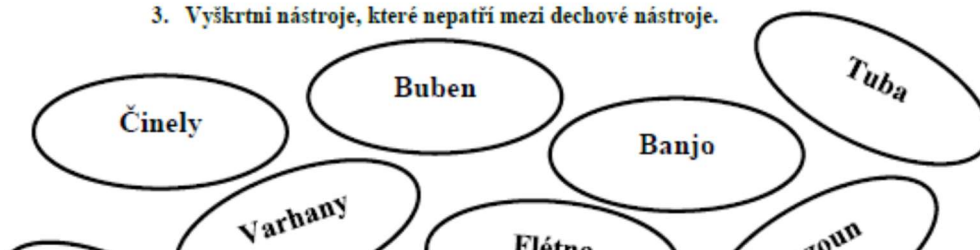
Obrázek 16: Náhled pracovního listu

PRACOVNÍ LIST č. 2

- Dechové nástroje

3. Vyškrtni nástroje, které nepatří mezi dechové nástroje.

Obrázek 17: Náhled pracovního listu

4. Vyluští hudební nástroj a napiš, zda patří do dechových dřevěných nástrojů, či dechových žesťových.

PŘESMYČKA	NÁZEV	ZAŘAZENÍ DO SKUPINY
KAOLIPA (příklad)	Pikola	Dechové dřevěné

Obrázek 18: Náhled pracovního listu

5. Zakroužkuj nástroj, který uslyšíš a u dechového nástroje udělej X.

Obrázek 19: Náhled pracovního listu

PRACOVNÍ LIST č. 3

- Symfonický orchestr

3. Spoj k sobě vždy tři rámečky.

dechové
žesťové
nástroje

velký
buben

strunné
smyčcové
nástroje

příčná
flétna

Obrázek 20: Náhled pracovního listu

PRACOVNÍ LIST Č. 4

- Příčná flétna

1. Popiš části příčné flétny.

Obrázek 21: Náhled pracovního listu

PRACOVNÍ LIST č. 5

- Skladatelé a hudební nástroje

1. Poslech - doplň do tabulek informace.

POSLECH 1	
skladatel:	
název skladby:	
hudební nástroje:	

Obrázek 22: Náhled pracovního listu

2. Kdo je na obrázku?

Obrázek 23: Náhled pracovního listu

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo vytvořit multimediální CD. Vyjma toho si autorka vytyčila i dílčí cíle, a to seznámit čtenáře se symfonickým orchestrem a příčnou flétnou. První část práce tedy nastiňuje problematiku multimédií a jejich využití ve výuce, předkládá též zásady při práci s nimi.

Druhá část se zabývá orchestrem, jeho historií, dělení i výběrem zásadních skladatelů, již komponovali právě pro dechový orchestr. Jelikož se autorka práce snaží klást důraz především na aplikovatelnost teoretických znalostí, může výčet klíčových hudebníků posloužit učitelům jako podklad pro výklad v hodině hudební výchovy. Kromě toho je možné jednotlivé skladby žákům pustit. Nedílnou součástí je rovněž historie a rozdělení dechových nástrojů. Samostatnou kapitolu pak tvoří téma příčné flétny. Čtenář se nejdříve seznámí se stručným vývojem nástroje, jeho stavbou a správným postojem při hraní. Zmíněna je i problematika správného nátisku a adekvátní práce s dechem, která je pro hraní zásadní. Kapitola předkládá několik praktických cvičení.

Didaktickou část tvoří popis, jak vznikalo MMCDR, nechybí ani detailní popis aktivit (pravidla, časová náročnost, potřebné pomůcky a funkce činnosti). Hry se snažila autorka vytvořit tak, aby odpovídaly úrovni znalostí a dovedností žáků jednotlivých ročníků, většinu z nich vyzkoušela v praxi. Žáci prostřednictvím některých úkolů získávají nové znalosti, spojují informace z hudební výchovy a dalších oborů či opakují už získané informace. Aktivity vždy naplňují jednu kompetenci či více kompetencí, které odpovídají RVP pro základní vzdělávání.

Cíle diplomové práce byly splněny. Autorka vyzkoušela, zda v praxi vytvořené aktivity fungují, jestli nejsou pro žáky příliš jednoduché nebo naopak složité. Dílčí poznatky zohlednila ve výsledné podobě MMCDR. Autorka se snažila probíranou látku v hodinách hudební výchovy zpestřit a kombinovat s moderními technologiemi. Díky různorodosti jednotlivých úkolů se jí podařilo motivovat žáky k dalším činnostem, jež probíhaly v hodinách. Tato práce tedy může poskytnout kantorům podporu pro výuku hudební výchovy.

Resumé

Diplomová práce je rozdělena do tří částí. Teoretická část se zabývá multimédií, jejich významem a využitím ve vzdělávání. Jsou zde rovněž předloženy zásady práce s multimédií potřebné pro výuku. Praktická část se zabývá podrobněji symfonickým orchestrem, jeho historií a rozdělením, představuje též dechové nástroje, jejich vývoj i členění. V neposlední řadě je prostor věnován příčné flétně. Kromě stručné historie nástroje vysvětluje autorka diplomové práce důležitost správného postoje, adekvátního držení flétny a rovněž dobré práce s dechem. Závěrečná část obsahuje přehled jednotlivých aktivit, jež byly vytvořeny pro hodiny hudební výchovy na základní škole. Nechybí popis veškerých činností, jejich náročnost, funkce a pomůcky potřebné k jejich realizaci. Aktivity jsou uloženy na multimediálním CD, jež autorka vytvořila především pro využití v hodinách hudební výchovy.

Summary

This master's thesis has three parts. Theoretical part deals with multimedia, their significance, and use in education process. Education principles of working with multimedia are addressed as well. Practical part deals closely with the symphony orchestra, its history and types. It also covers wind instruments, their history and classification. Further, the western concert flute is addressed. Besides a brief history of the instrument, the author of the thesis explains the importance of the correct posture, proper grip, and well-handled breathing practice. The last part contains the overview of different activities, which were created for the music appreciation classes in primary schools. Included is the description of the various activities, demands, functions and utilities needed for realization. Activities are stored on CD, which was created especially for purposes of teaching music appreciation lessons.

Seznam literatury

BÄR, Frank P. *Hudební nástroje*. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-472-4.

BEDNÁROVÁ, Ivana. *Aktivní poslech v hodinách hudební výchovy*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

BÍLKOVÁ TŮMOVÁ, Magdalena. *Povídání o hře na příčnou flétnu*. MgA. Magdalena Bílková Tůmová [online]. 2018 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <http://www.bilkovatumova.euweb.cz/>.

BRAHOVÁ, Miriam. *Tvorba hudebně výchovného multimediálního CD-ROMu na téma „Rok české hudby 2014“*. Plzeň, 2015. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

BRUN, Richard. *Média a multimédia v pedagogické praxi*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-031-3.

BÜSCHER, Barbara, FLAŠAR, Martin, HORÁKOVÁ, J. a kol. *Umění a nová média*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210563-9-8.

ČERNÝ, Rudolf a BOK, Josef. *Škola hry na flétnu*. 6. vyd. Praha: Supraphon, 1989.

HYBLER, Martin. *Dechové nástroje moderního symfonického orchestru: se zřetelem k jejich novým technickým možnostem*. Praha: Triga pro Akademii múzických umění v Praze, 2008. ISBN 978-80-904266-6-5.

JEŘÁBEK, Jaroslav, TUPÝ, Jan a kol. Klíčové kompetence. In: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* platný od 1. 9. 2013. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016, s. 10.

KANTOR, Lubomír. *Škola hry na příčnou flétnu*. Ostrava: Montanex, 1993. ISBN 80-85300-95-8.

KLEMENT, Miloslav a KADLEC, Miloš. *Hudební nástroje*. Praha: Albatros, 1972.

KRATOCHVÍL, Jiří. *Dějiny a literatura dechových nástrojů*. 2. přeprac. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. ISBN 80-85883-74-0.

KROTKÝ, Jan a ELGROVÁ, Michaela. Kvalitativní hodnocení multimediální učebnice. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní studentské odborné konference*. Plzeň: ZČU, 2015. ISBN 978-80-261-0518-3.

KROTKÝ, Jan. *Nové formy tvorby multimediálních učebnic*, Plzeň, 2015. Disertační práce. Západočeská univerzita v Plzni.

LABISCHOVÁ, Denisa. *Didaktika mediální výchovy*. Ostrava: Ikar, 2013. ISBN 978-80-7464-418-4.

LEWIS, Chris. *Multimédia*. Praha: Ikar, 1998. ISBN 80-7202-287-3.

MALOTÍN, František. *Příčná flétna: praktická metodika*. Praha: Informatorium, 1998. ISBN 80-86073-33-5.

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MAŠEK, Jan, SLOBODA, Zdeněk, ZIKMUNDOVÁ, Vladimíra a kol. *Mediální pedagogika v teorii a praxi: sborník příspěvků z mezinárodní konference o mediální výchově a pedagogice*. Plzeň: Fakulta pedagogická ZČU, 2010. ISBN 978-80-7043-851-0.

MAYER, Richard E. *Multimedia Learning*. New York: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-78239-2.

MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3.

OČADLÍK, Mirko, HOSTOMSKÁ, Anna, CANDRA, Zdeněk a kol. *Svět orchestru: průvodce evropskou orchestrální tvorbou: hudba předklasická, klasická, romantická a impresionistická*. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panton, 1965.

OČADLÍK, Mirko. *Svět orchestru: průvodce tvorbou orchestrální*. 5. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1956.

OLING, Bert a WALLISCH, Heinz. *Encyklopedie hudebních nástrojů*. Čestlice: Rebo, 2004. ISBN 80-7234-289-4.

PALÁT, Miroslav. *Dýchacia gymnastika*. Bratislava: Obzor, 1968.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1086-6.

POLÁKOVÁ, Eva. *Mediálne kompetencie: Úvod do problematiky mediálnych kompetencií*. Trnava: FMK UCM, 2011. ISBN 978-80-89528-02-8.

SOKOLOWSKY, Peter a ŠEDIVÁ, Zuzana. *Multimédia: současnost budoucnosti*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-081-3.

SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7294-872-7.

STEMLER, Luann K. Educational Characteristics of Multimedia: A Literature Review. In: *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*. Illinois: Illinois State University, 1997, s. 339-359.

SYNEK, Jaromír. *Didaktika hudební výchovy I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0972-0.

ŠILEROVÁ, Lucie. *Organizační a ekonomické aspekty fungování symfonických orchestrů ČR*. Brno, 2012. Disertační práce. Janáčkova akademie múzických umění v Brně.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Model kognitivního procesu multimediálního učení (R. Mayer, 2001), přeložil a překreslil (J. Krotký, 2015).....	6
Obrázek 2: Viola da gamba	12
Obrázek 3: Nejčastější uspořádání orchestru (americký pořádek)	14
Obrázek 4: Panova flétna.....	16
Obrázek 5: Arghúl	17
Obrázek 6: Lur.....	17
Obrázek 7: Výběr dechových nástrojů	19
Obrázek 8: Příčná flétna v pouzdře	22
Obrázek 9: Hlavice s náustkem	23
Obrázek 10: Střední díl.....	23
Obrázek 11: Nožka	23
Obrázek 12: Náhled aktivity abeceda.....	38
Obrázek 13: Náhled aktivity křížovka.....	40
Obrázek 14: Náhled aktivity osmisměrka	45
Obrázek 15: Náhled aktivity ztracené nástroje.....	55
Obrázek 16: Náhled pracovního listu	61
Obrázek 17: Náhled pracovního listu	62
Obrázek 18: Náhled pracovního listu	62
Obrázek 19: Náhled pracovního listu	62
Obrázek 20: Náhled pracovního listu	63
Obrázek 21: Náhled pracovního listu	64
Obrázek 22: Náhled pracovního listu	65
Obrázek 23: Náhled pracovního listu	65

Seznam příloh

Příloha č. 1: Abeceda	I
Příloha č. 2: Křížovka	II
Příloha č. 3: Osmisměrka	III
Příloha č. 4: Pracovní listy 1–5	IV
Příloha č. 5: Přehled obsahu na CD.....	XII
Příloha č. 6: Ztracené nástroje.....	XIV

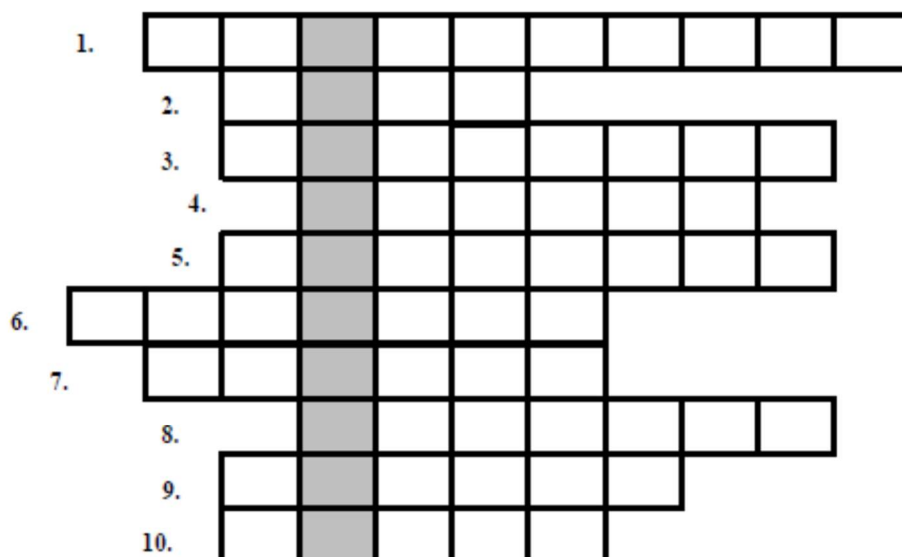
Přílohy**Příloha č. 1: Abeceda****ABECEDA**

A	
B	
C	
Č	
D	
E	
F	
G	
H	
I	
J	
K	
L	
M	
N	
O	
P	
Q	
R	
S	
Š	
T	
U	
V	
W	
X	
Y	
Z	

Příloha č. 2: Křížovka

KŘÍŽOVKA

Tajenka: Spojení audiovizuálních technických prostředků s počítači či dalšími zařízeními se označuje pojmem _____.

1. Jak se nazývá orchestr, který sdružuje více instrumentalistů a často je označován jako filharmonický?
2. Basový dechový žesťový nástroj.
3. Dřevěný dechový nástroj, z něhož se vyvinul saxofon.
4. Nástroj, který patří mezi dechové žesťové nástroje a hraje fanfáry.
5. Člověk, který řídí orchestr.
6. Žesťový dechový nástroj nesoucí též název pozoun.
7. Dřevěný dechový nástroj, který se skládá z hlavice, středního dílu a spodního dílu, nemá plátek, ale retný otvor na hlavici.
8. Hoboj, fagot, saxofon patří do skupiny hudebních nástrojů označující jako _____ dechové nástroje.
9. Dřevěný dechový nástroj, který má o oktávu vyšší tón než příčná flétna a je o polovinu menší.
10. Dřevěný dechový nástroj s dvouplátkovým strojkem.

Příloha č. 3: Osmisměrka

OSMISMĚRKA

R	A	T	O	N	J	P	Ř
T	F	A	G	O	T	Í	A
S	R	H	B	A	O	Č	L
E	A	O	B	A	N	J	O
CH	H	U	D	B	A	N	I
R	T	S	Í	C	I	B	V
O	Á	L	Í	F	P	A	L
É	T	E	A	L	N	S	A
T	E	N	I	R	A	L	K

Legenda:

hudba, harfa, hoboj, housle, piano, tuba, fagot, viola, klarinet, bicí, banjo, síla, alt, nota, orchestr, bas

Tajenka:

Řadím se mezi dechové dřevěné nástroje a v symfonickém orchestru mám místo před klarinetem. Jsem _____.

Příloha č. 4: Pracovní listy 1-5

PRACOVNÍ LIST č. 1

- Hudební nástroje

1. Vyluští přesmyčky hudebních nástrojů a запиš do prázdných políček.

AKRUTB:

--	--	--	--	--	--

TÉFLAN:

--	--	--	--	--	--

GOFAT:

--	--	--	--	--

SÍNEL OHR:

--	--	--	--	--	--	--	--	--

IVALO:

--	--	--	--	--

ONPUZO:

--	--	--	--	--	--

LONVELOCILOU:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

KLOTE:

--	--	--	--	--

2. Do jaké skupiny hudebních nástrojů patří nástroj, který vyšel v tajence?

- a) Dechové žesťové nástroje,
- b) strunné dmkací nástroje,
- c) bicí nástroje,
- d) dechové dřevěné nástroje.

PRACOVNÍ LIST č. 2

- Dechové nástroje

1. Vyluští osmisměrku.

T	E	N	I	R	A	L	K	A
E	O	O	Z	A	K	M	V	P
N	A	Ř	Ě	T	S	E	Ž	A
R	Í	B	Č	N	Ř	L	Y	K
O	T	H	U	D	B	A	D	B
K	Á	L	O	T	F	F	U	U
S	L	É	A	R	T	O	D	R
A	E	R	O	F	O	N	Ó	T
B	N	A	N	U	O	Z	O	P

hudba, dřeva,
žestě, melafon,
roh, klarinet,
kornet, pozoun,
tuba, aerofon,
trubka, tón, bas,
kazoo, dudy, alt

Tajenka: _____

2. Vysvětlí tato slova.

- a) Melafon = _____
b) Aerofon = _____

3. Vyškrtni nástroje, které nepatří mezi dechové nástroje.

4. Vyluští hudební nástroj a napiš, zda patří do dechových dřevěných nástrojů, či dechových žesťových.

PŘESMYČKA	NÁZEV	ZAŘAZENÍ DO SKUPINY
KAOLIPA (příklad)	Pikola	Dechové dřevěné
1. UBTA		
2. OGAFT		
3. JOHOB		
4. LATFÉN		
5. MUTATURPE		

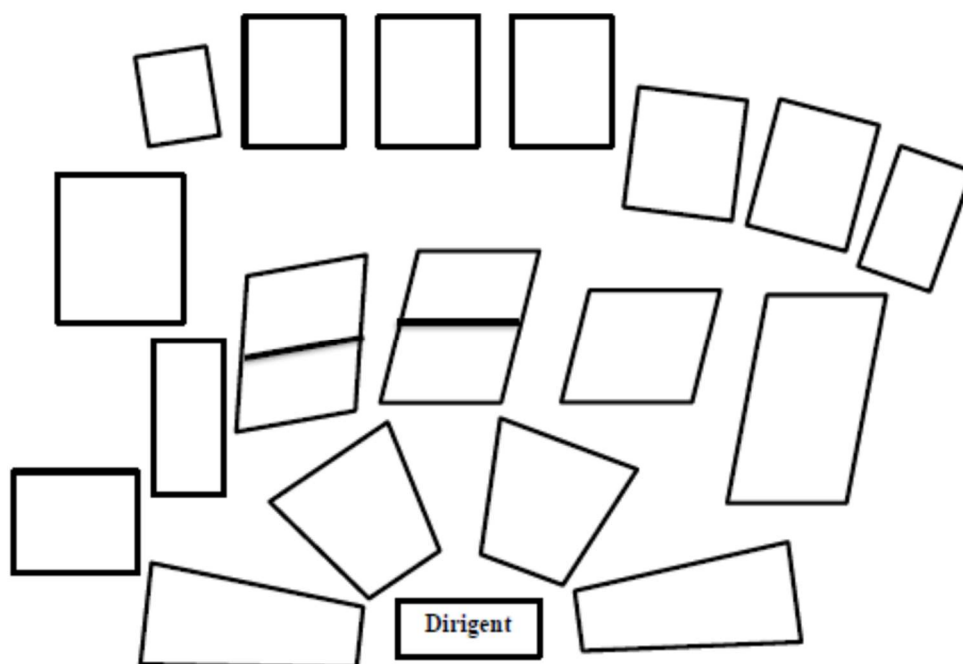
5. Zakroužkuj nástroj, který uslyšíš a u dechového nástroje udělej X.

PRACOVNÍ LIST č. 3

- Symfonický orchestr

1. Napiš zasedací pořádek instrumentalistů v symfonickém orchestru.

2. Vyznač na obrázku tyto sekce hudebních nástrojů:

- dřeva,
- smyčce,
- žestě,
- bicí.

3. Spoj k sobě vždy tři rámečky.

dechové
žest'ové
nástroje

velký
buben

strunné
smyčcové
nástroje

příčná
flétna

strunné
drnkací
nástroje

tuba

bicí
nástroje

harfa

dechové
dřevěné
nástroje

housle

PRACOVNÍ LIST Č. 4

- Příčná flétna

1. Popiš části příčné flétny.

2. Rozhodni, zda jsou tvrzení správná (ANO), či nesprávná (NE).

TVRZENÍ	ANO / NE
1. Příčná flétna je dechový žesťový nástroj.	
2. Vyráběla se ze dřeva a je součástí orchestrů.	
3. Revoluci ve stavbě provedl Theobald Böhm.	
4. Při hře na příčnou flétnu hráč používá plátek.	
5. Mezi typy fléten patří hoboj, pikola a altová flétna.	

PRACOVNÍ LIST č. 5**- Skladatelé a hudební nástroje****1. Poslech - doplň do tabulek informace.**

POSLECH 1	
skladatel:	
název skladby:	
hudební nástroje:	

POSLECH 2	
skladatel:	
název skladby:	
hudební nástroje:	

POSLECH 3	
skladatel:	
název skladby:	
hudební nástroje:	

POSLECH 4	
skladatel:	
název skladby:	
hudební nástroje:	

2. Kdo je na obrázku?

Příloha č. 5: Přehled obsahu na CD

Přehled obsahu na CD

Obsah na CD je řazen do několika složek.

1. Složka Materiál učitel obsahuje:

- Soubor Abeceda ve Wordu a v PDF.
- Křížovka ve Wordu a v PDF.
- Osmisměrka v Excelu a v PDF.
- Tři soubory Popis hudebních nástrojů ve Wordu a v PDF.
- Soubor Pracovní listy ve Wordu a v PDF.
- Ztracené nástroje ve Wordu a v PDF.

2. Složka Materiál žák obsahuje:

- Soubor Abeceda ve Wordu a v PDF.
- Křížovka ve Wordu a v PDF.
- Osmisměrka v Excelu a v PDF.
- Soubor Pracovní listy ve Wordu a v PDF.
- Ztracené nástroje ve Wordu a v PDF.

3. Složka Obrázky obsahuje:

- Podložka Diplomová práce, kde jsou obrázky, které jsou použity v diplomové práci, ale ne v aktivitách.
- Podložka Hudební nástroje, kde jsou obrázky hudebních nástrojů, které jsou použity v aktivitách.
- Podložka Skladatelé, kde jsou obrázky hudebních skladatelů, které jsou použity v pracovních listech.
- Podložka Uspořádání symfonického orchestru obsahuje dva obrázky uspořádání symfonického orchestru používané v aktivitě orchestr.
- Dokument Obrázky seznam, který obsahuje přehled obrázků a internetové odkazy, odkud obrázky byly staženy.

4. Složka Orchester obsahuje:
 - Soubor Orchester hudební nástroje ve Wordu a v PDF.
5. Složka Puzzle obsahuje:
 - Tři soubory připravených puzzlů pro aktivitu puzzle.
6. Složka Rozházené noty obsahuje:
 - Dva soubory s notami ve Wordu a v PDF, se kterými se pracuje v aktivitě Rozházené noty.
7. Složka Ukázky skladeb obsahuje:
 - Tato složka obsahuje 7 ukázek skladeb.
 - Seznam skladeb na CD.
 - Seznam skladeb pro aktivitu poslech.
 - Seznam skladeb pro pracovní list č. 2 a č. 5.
8. Složka Diplomová práce obsahuje:
 - Vyhotovení této práce ve formátu PDF.

Příloha č. 6: Ztracené nástroje

ZTRACENÉ NÁSTROJE

Nepomůžu. Do toho boje se nechci pouštět.	
Dámy šly radostně podél řeky.	
Poštu babička nevybírala už velmi dlouho.	
Pipi a Noemi šly do školy už na půl šestou.	
Bulhar fauloval českého hráče v pokutovém území.	
Vždy jsem říkala, že mít rub kabátu čistý, je stejně důležité, jako mít čistý lím.	
Abychom mohli jet všichni, kup i kola těm, kdo je nemají.	
Davidovi o lano vůbec nešlo.	
Dub u Benešovské radnice stál více než 100 let.	
Janek o telefonování vůbec nestál.	
Na trutnovském festivalu zahráli mimo jiné i Kryštof a Gott.	
Skladbu Pán hor na piano interpretovala Lenka Igráčková.	
Bylo to trapné, nešvar Hany se opět projevil.	
Váhám, zda si vzít Zuzanu, či Nelu.	
Kluky ta raketa velice zajímala.	
Pochybuji, že někdy budu dyslexii schopna odlišit od dysgrafie.	